

**T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI**

HADİSLERDE KADIN VE FİTNE İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Nazlıcan Büşra KASIRGA

Danışman

Doç. Dr. İbrahim TOZLU

Erzincan/2021

TEZ BİLDİRİMİ

"Hadislerde Kadın ve Fitne İlişkisi" isimli **"Yüksek Lisans"** tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Nazlıcan Büşra KASIRGA

HADİSLERDE KADIN VE FİTNE İLİŞKİSİ

Nazlıcan Büşra KASIRGA

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam
Bilimleri Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2021

Tez Danışmanı: Doç. Dr. İbrahim TOZLU

ÖZET

Fitne; kargaşa, karışıklık, imtihan, deneme vs. anlamlarına gelmektedir. Genel olarak olumsuz anlamlar içeren fitne kelimesi Kur'an'ı Kerim'de ve hadislerde de geçmektedir.

İnsanlık kadını; erkekten daha zayıf olması ve iâşesinin erkek tarafından karşılanması sebebiyle tartışmıştır. İslam ise kadını hor görmemiş, dışlamamıştır. Hz. Peygamber kadına değer vermiş, bütün insanlığa kucaklayıcı bir tavır ile yaklaşmıştır. İslam öncesi toplumlarda, diğer semavi dinlerde kadın şeytanla ilişkilendirilmiştir. Bu sebeple kadına dair olumsuz bakış açıları her devirde yaygın bir şekilde devam etmiştir. Kadın fitne ile bağdaştırılmıştır.

Hiz. Peygamber'in *"Erkekler için kadınlardan daha zararlı bir fitne unsuru bırakmadım."* hadisi ile kadınlarla ilgili diğer rivayetler kadınları ötekileştirmek için söylenmemiştir. Çalışmamızda incelediğimiz hadislerin ya sıhhat derecelerinde zayıflık bulunduğu veya Hiz. Peygamber'in ashabına bir uyarı veya tavsiye nezdinde söylediği tespit edilmiştir.

Hiz. Peygamber devrinde kadın; eğitim alanında, aile hayatında, içtimai yönden önemli görevler üstlenmiştir. Kadınların eğitimi ile yakından ilgilenen Hiz.

Peygamber, onlara mescitte ayrı bir gün tayin etmiştir. Aile hayatında kadın; evlat ise anne babasına, eş ise kocasına, anne ise evlatlarına karşı sorumludur ve sorumluluklarını yerine getirmiştir. Yine bu devirde kadınlar Hz. Peygamber'in onayıyla bir çok alanda rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Fitne, Kadın, İslam, Hz. Muhammed, Hadis

THE RELATIONSHIP OF WOMEN AND FITN IN HADITH

Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences, Department of
Basic Islamic Sciences, Master's Thesis, May 2021

Thesis Advisor: Assoc. Dr. İbrahim TOZLU

ABSTRACT

Fitna; means confusion, test, trial etc. The word fitna, which has negative meanings in general, is also mentioned in the Quran and hadiths.

Humanity has argued that women are weaker than men and their food is paid by men. Islam, on the other hand, did not despise or exclude women. The Prophet valued women and approached all humanity in an embracing manner. In pre-Islamic societies and other heavenly religions, the woman was associated with the devil. For this reason, negative perspectives on women have continued to be widespread in all ages. The woman is associated with strife.

The hadith of the Prophet, "*I did not leave an element of corruption more harmful to men than women.*" and other rumors about women were not said to marginalize women. It has been determined that the hadiths we have examined in our study are either weak in health or that the Prophet said to her companions in the presence of a warning or advice.

Woman in the time of the Prophet; has undertaken important roles in education, family life and social life. The Prophet assigned them a separate day in the mosque. Woman in family life; the son is responsible to his parents, the wife to his husband, and the mother to his children and fulfilled their responsibilities. In this period, women also played a role in the social field with the approval of the Prophet.

Keywords: Fitna, Woman, Islam, Prophet Mohammed, Hadith.

ÖN SÖZ

Kadınlar toplumun şekillenmesinde önemli bir faktördür. Gelecek nesillerin hayırla yetişmesinde en önemli etken olan kadın, toplumun özünü oluşturmaktadır. Kadınlar da erkekler gibi çeşitli haklara sahip olan, düşüncesini dile getirebilen bir varlıktır.

Yapılan tartışmalarda fitne ile ilişkilendirilen kadın; çoğu zaman toplumdan dışlanmıştır. Özellikle Cahiliye devrinde hiçbir anlam ifade etmeyen kadın değersiz bir yaratık olarak görülmektedir. Diğer semavi dinlerde de şeytanla bağdaştırılan kadın, değersizleştirilmiş ve aşağılanmıştır.

Üstünlüğün takvada olduğunu vurgulayan İslam; kadına değer vermiş onu yüceltmıştır. Hz. Muhammed, kadınların hassas yapılarının farkında olarak onlara nazik ve kibar davranmış, onların psikolojilerine göre hareket etmiştir. Kadını fitne unsuru olarak görmeyen Hz. Muhammed, kadının İslam dinine hizmet etmesini sağlamış, ashabının da kadınlara iyi davranması konusunda tavsiyelerde bulunmuştur.

Çalışma süresince yardımlarını esirgemeyen bir danışmandan çok rehber niteliğinde nasihatler verip yol gösteren Kıymetli Hocam İbrahim TOZLU'ya, hayır dualarını eksik etmeyen aileme ve özellikle Değerli Kardeşim Esra GÜL'e teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
ÖN SÖZ	V
KISALTMALAR.....	VIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	4
FİTNE KAVRAMINA DAİR İNCELEMELER VE KADININ FİTNE UNSURU OLARAK GÖRÜLMESİ	4
I. KUR’AN-I KERİM’DE VE HADİSLERDE FİTNE KAVRAMI.....	4
A. Fitne Nedir?.....	4
B. Fitne Kavramının Kur’an’da İçerdiği Anlam.....	5
C. Hadislerde Fitne Kavramının Yeri.....	6
II. FİTNE KAVRAMI BAĞLAMINDA KADIN.....	10
A. Kadının Fitne Unsuru Olarak Görülmesinin Tarihi Süreci.....	10
B. Kadının Fitne Unsuru Olarak Görülmesinin Sebep ve Sonuçları	16
İKİNCİ BÖLÜM.....	18
HADİSLERDE KADIN VE FİTNE.....	18
I. KADIN VE FİTNE İLİŞKİSİNE DAİR ÖRNEK HADİSLER	18
A. Erkekler İçin Kadınlardan Daha Zararlı Fitne Bırakmadım Hadisi	18
B. Kadında, Evde, Atta Uğursuzluk Vardır Hadisi	21
C. Kadınların Akıl ve Din Yönünden Eksik Oldukları ve Cehennem Ehlinin Çoğunluğunu Kadınların Oluşturduğu Hadisi	22
D. Kadının Kaburga Kemiğinden Yaratıldığı Hadisi	24
E. Namaz Kılanın Önünden Kadın Geçerse Namazın Bozulacağı Hadisi	25
II. HAZRETİ PEYGAMBER DEVRİNDE KADIN.....	27
A. Hz. Peygamber’in Kadının Fitne Olmadığına Dair Tutum ve Davranışları ..	27
B. Kadınların Hazreti Peygamber ile İletişimi ve İslam’a Hizmetleri.....	30
C. Eğitim Öğretim Alanında Kadın	32
D. Aile Hayatında Kadın.....	38

E. İçtimai Hayatta Kadın	41
SONUÇ.....	45
KAYNAKÇA.....	47

KISALTMALAR

A.S	: Aleyhisselam (Selam üzerine olsun)
B	: Oğlu
BİNT	: Kızı
BKZ	: Bakınız
CC	: Celle Celaluhu
ÇEV	: Çeviren
DEÜ	: Dokuz Eylül Üniversitesi
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB	: Diyanet İşleri Başkanlığı
EDT	: Editör
HZ	: Hazreti
R.A	: Radyallahu anh
RTEÜ	: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
S	: Sayfa
S.A.V	: Sallahu Aleyhi ve Sellem (Selam üzerine olsun)
TDVY	:Türk Diyanet Vakfı Yayınları
VB	:Ve benzeri

GİRİŞ

Kadın insanlığın yaratılışında asli unsurdur. Toplum hayatının düzeninde büyük bir rolü vardır. Sosyal hayatta gösterdiği faaliyetler neticesinde insanlık gelişir ve medeniyetler kurulur. Kadın, insanoğlunun çekirdeğini, ana maddesini oluşturmaktadır. O olmadan insanlığın devam etmesi mümkün değildir. Nesillerin hayırla yetişmesi, geleceğe umutla bakılmasında en önemli görevi kadın üstlenmiştir.¹

Allah-u Teala, ayet-i kerimesinde; *“Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım.”*² buyurarak Hz. Adem’e (a.s) hayat bahşedip, Havva annemizi de O’na yoldaş kılmıştır. En şerefli mahluk olarak yarattığı bu iki kıymetli varlığı birbirini tamamlayıcı kılmış, aralarında muhabbet, merhamet bağları yaratmıştır. Allah Teala onları Cennet’inde misafir etmiş, şeytanın tuzağına karşı uyarıda bulunmuştur. Hz. Âdem ve Hz. Havva birlikte imtihan sürecinden geçmiş, yasağı birlikte çiğnemiş, Yüce Yaratan’dan birlikte af dileyip, dünya hayatına beraber adım atmışlardır.³

Ne tuhaftır ki Allah’ın (c.c) huzurunda gördükleri güzel ve özel muamele dünya hayatında devam etmemiş, tarihi süreç içerisinde kadın haklarının ve değerinin ihlal edildiği, adaletin yok sayıldığı sahneler şahit olunmuştur. Uğursuzluk olarak görülen ve şeytanla ilişkilendirilen kadın asırlar boyu hemen hemen her toplumda aynı muameleye maruz kalmıştır.

Aslında kadının fitne olduğuna dair yapılan tartışmaların arkasında görmek istemediğimiz bir gerçek yatmaktadır. Sahih hadis kaynaklarında bulamadığımız ancak bazı tefsirlerde sahabeden İbn Abbas ve İbn Mesud’a dayandırılan rivayetlere göre Hz. Adem’den sonra Hz. Havva yaratıldığında Hz. Âdem, Havva annemize *“Sen, niçin yaratıldın?”* diye sorunca Havva annemiz *“Sen benimle sükûnet bulasın*

¹ Kerim Buladı, *Din ve Sosyal Hayatta Kadın*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S.15, İstanbul 2005, s.71-72

² Bakara, 2/30.

³ Huriye Martı, *Hadislerle Kadın*, DİB Yayınları, Ankara 2019, s.7

diye yaratıldım.” cevabını vermiştir.⁴ Hz. Havva’nın vermiş olduğu bu cevap kadının konumunu ve değerini özetler niteliktedir. Son devir Siyer çalışmalarıyla tanınan M. Asım Köksal’a (ö. 1419/1998) göre de “kadın bir fitne unsuru değil, sükûnet kaynağıdır.”⁵

Kadın merkezli tartışmaların genelinde akla ilk gelen mevzu onun bir fitne aracı olarak görülmesidir. Fakat böyle bir tartışma içerisine girerken hiçbir kuvveti olmayan delillerle yola çıkmak kadını fitne unsuru olarak gören grubu yarı yolda bırakacaktır. Hal böyle olunca; kadının konumunu, değerini, yaratılış gayesini iyice araştırıp; kadını her tartışmanın odak noktası yapmamak gerekir.

Günümüz dünyası kadını bir kullanım objesi olarak görmekte ve onun saygıya layık olan şahsiyetini zedelemektedir. Modernizm aslında kadının en ulvi görevi olan anneliği küçümsemektedir.⁶ Modernizm adı altında kadın konusu tartışılırken Hz. Peygamber’in (s.a.v) kadına verdiği değer çoğu zaman gündeme gelmektedir. Hadisler ve birtakım rivayetler üzerinden Hz. Peygamber hakkında kadın konusunda onu değersiz görüyormuş gibi bir algı oluşturulmaktadır. Kaynak olarak kullandıkları rivayetlerin sıhhat ve anlamına dair yeterli bir araştırma yapılmadan Hz. Peygamber’in ve İslam’ın kadına verdiği değer göz ardı edilmektedir. Nebi’nin kadına verdiği değeri tespit etmek için O’nun (s.a.v) bütün insanlığa örnek olan güzel ahlakından yola çıkılmalıdır. O’nun güzel ahlak üzere yaratıldığı, insanlığa üsve-i hasene olarak sunulduğu gerçeği üzeri kapatılacak bir durum değildir.⁷

Nebi’nin (s.a.v) sıhhat derecesi açısından güvenilir olmayan O’na dayandırılan birtakım sözleri böylesi tartışmaların gündeminde yerini almıştır. Oysa ki Peygamber Efendimize (s.a.v) ait olmayan bir sözü O söylüyormuş gibi göstermek, kadını

⁴ Bkz. Fahreddin Râzî, Muhammed b. Ömer b. Hüseyin, *Mefâtihu’l-gayb*, III, 451, Dârü ihyâi’türâsi’l-arabî, 1420, 3. Baskı; Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi’ li ahkâmi’l-Kurân*, I, 301; thk. Ahmed el-Berdûnî, Dârul-kütübi’l-Mısriyye, I-X (Mücelled) Kahire, 1384/1964, 2. Baskı.

⁵ M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, TDV Yayınları, Ankara 2004, s. 34.

⁶ Mehmet Eren, *Hz. Muhammed’in Sünnetinde Kadına Verilen Değer*, İslami İlimler Dergisi Yayınları, S.2, Aralık 2007, s.299

⁷ Muammer Bayraktutar, *Hz. Peygamber’in Ahlakında Kadınlara Muamele ve Kadın Tasavvuru*, Kadın ve Aile Üzerine Tartışmalar, Aralık 2018, s.87

değersizleştiriyormuş algısını oluşturmak, tabiri caizse birtakım gruplara malzeme hazırlamak son derece yanlış bir davranıştır.

Allahu Teala'nın sadece fitrat olarak erkekten farklı yarattığı kadın insani değer olarak erkeğe eşittir. Her iki varlıkta Allah'a kul olma bakımından vahyin muhatabıdır. Aslında İslam'ın kadına verdiği değer; ona sonradan lutfedilmiş bir şey olmayıp aksine onda doğuştan mevcut bir haktır.⁸

İslam kadına hak ettiği değeri, aslında sahip olduğu konumu tekrar geri vermiş, onu her alanda yüceltmıştır. Kadın ve erkeğin birbirlerini tamamlayıcı unsur olduğu gerçeğini Kur'an ve sünnette örneklendirmiş ve kadının vahye muhataplığının önemini aktarmıştır.

Kur'an ve sünnet bizlere kadının erkek karşısında kötü bir konumda olmadığını öğretmektedir. Kadın ve erkeğe cinsiyet temelinde değil, insanlık temelinde bakan İslam'a göre kadın ve erkek eşittir. Kadın ve erkek birbirlerini tamamlayıcı unsur olup, ikisinin de (takvadan başka) birbirine üstünlüğü yoktur.⁹

⁸ Ülfet Görgülü, *İslam Penceresinden Kadın*, DİB Yayınları, Şubat 2020, s.35

⁹ Ejder Okumuş, *Kadın ve Aile Yazıları*, DİB Yayınları, Ankara 2017, s.27

BİRİNCİ BÖLÜM

FİTNE KAVRAMINA DAİR İNCELEMELER VE KADININ FİTNE UNSURU OLARAK GÖRÜLMESİ

I. KUR'AN-I KERİM'DE VE HADİSLERDE FİTNE KAVRAMI

A. Fitne Nedir?

“Fitne kelimesi, sözlükte ‘ altın ve gümüş gibi değerli madenleri saflığını anlamak için ateşte eritmek’ manasına gelen fetn (fütun) kökünden türemiştir. Kelimenin en eski kullanımlarında ‘derisini daha kolay yüzebilmek için kurbanı sıcak kuma gömmek; kandırmak, gönlünü çelmek’ ve pusu kurarak yol kesmek ‘ anlamları da vardır. Kuyumcu için aynı kökten gelen fettan kullanılır.”¹⁰

“Kelime zamanla daha geniş manalar kazanarak, ibtila, tecrübe, imtihan, insanın ateşe atılıp azap edilmesi gibi manalarda kullanılmıştır. Aynı zamanda ‘küfür, her türlü günah, fık-ı fücür, insanlar arasında vukua gelen ihtilaf, kargaşa, şekavet ve kavgaya da ıtlak olunmuştur. Fitne kelimesi, dilimizde daha ziyade içtimai bozukluk manalarını ifade eder. Arapça aslında mevcut olan bir kısım manalarını ise dilimize geçerken kaybetmiştir. Türkçemizde ‘bela, mihnet, sıkıntı, ayartma, azdırma, fesad, ara bozma, karışıklık, ihtilal, dinsizlik ve delilik’ manalarında kullanılır. Fitne kelimesinin taşıdığı bu çeşitli manalar, aslında birbirine çok yakın olup, hepsi de deneme ve imtihan manasında toplanmaktadır.”¹¹

F-t-n (فتن) kökünün Arap dilindeki anlamları şunlardır: ‘Yakmak, bir şeyi ateşle yakmak. F-t-n kökünün ilk temel anlamı budur. Bir şeyi ateşin içerisine atmak, ateşte eritmek. Bir şeyi sınamak, denemek, test etmek, imtihan etmek, inceleyip tetkik etmek, bir şey hakkında bilgi almak, bir şeyi iyice bilmek, deneyerek öğrenmek, bir şeyi arıtıp katışıksız hale getirmek, denemek için özellikle güç işlere maruz bırakmak. F-t-n kökü ve türevleri genellikle bu maddede açıklanan anlamlarda

¹⁰ Mustafa Çağrı, *Fitne*, DİA, C.13, İstanbul 1996, s.156

¹¹ Ali Çelik, *Hiz. Peygamber'in Hadislerinde Fitne Kavramı ve Sebepleri*, Diyanet Dergisi, C.25, S.2, Ankara 1989, s.109-110

kullanılmaktadır. Buradan hareketle, iyiliği ve kötülüğü belli olsun diye insanın kendisi ile denendiği şeylere de fitne ile tabir edilir. Öldürmek, azap ve işkence etmek, eziyet etmek, sıkıntı ve belaya sokmak, sıkıntıya düşmek. Bir şeyin kalbe çok hoş ve sevimli gelmesi, hoşla gitmesi, çok beğenilmesi, birini büyülemek, birinin aklını başından almak, aklını çelmek, gönlünü çalmak, insanı ne yapacağını bilmeyecek derecede şaşkına çevirmek, tutkun olmak, âşık olmak. Bir şeyi isteme de çok aşırı gitmek. Döndürmek, vazgeçirmek, kişiyi üzerinde olduğu durumdan uzaklaştırmak, bir şeyi ortadan kaldırmak, kişiyi hedefinden uzaklaştırmak, düşünce ve inançlarından vazgeçirmek. Birini ayartmak, azdırmak, saptırmak. Kötülüğü istemek, kötü yola düşmek. Fitnenin içine düşmek, birini fitnenin içine düşürmek, dalalete düşmek. İnsanlar arasında kargaşa/huzursuzluk çıkarmak. Tüm bu anlamlarıyla birlikte fitnenin dilimizde ön plana çıkan anlamı kargaşa ve karışıklıktır.”¹²

Fitne kelimesinin netice itibarıyla anlamı “yakmak” olup, daha sonra bu anlamından yola çıkılarak “imtihan etme” anlamında kullanılmıştır. Yahudi asıllı Müslüman âlim Muhammed Esed’in (ö. 1412/1992) fitne kavramına dair değerlendirmesinde kelimenin olumsuz bir yapısı olduğuna değinilmiştir. Ona göre “Fitne kelimesinin imtihan anlamı taşımasının yanında insanı kötülüğe sevk eden bir yönü de bulunmaktadır. O nedenle bu kelimenin kullanıldığı yerlerde insanın dikkatli olması tavsiye edilmiştir.”¹³

B. Fitne Kavramının Kur’an’da İçerdiği Anlam

“Kur’an-ı Kerim’de otuz dört ayette fitne kelimesi, yirmi altı ayette de türevleri geçmektedir. Taberî’ye (ö. 310/923) göre fitnenin Kur’an’da başlıca şu manalara geldiği görülür: Sınama (ibtıla), deneme (ihtibar), imtihan, şirk, küfür, müşriklerin Müslümanlara uyguladıkları ve şirke döndürmeyi amaçlayan baskılar, sapıklık, sapma, saptırma, azap, işkence, ateşe atma, düşman saldırısı, Allah’ın kullarına farklı imkanlar vererek birbirlerine karşı niyet ve tutumlarını ortaya çıkarması, günah,

¹² Hasan Keskin, *Kur’an’da Fitne Kavramı*, İstanbul 2003, s.19-34

¹³ Ahmet Özdemir, *Muhammed Esed’in Kur’an Mesajında Fitne Kavramına Yaklaşımı*, RTEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, s.192

şeytanın hile ve tuzağı, şeytanın zayıf ruhlu kişilere aşıladığı batıl inanç ve kuruntu, nifak, delilik. Taberî, Arap dilinde fitnenin asıl anlamının “deneme ve sına” özellikle de “ateşe atarak deneme” olduğunu hatırlatır ve öteki kullanımların temelinde bu mana ile ilişkili bulunduğuna işaret eder.¹⁴ Fitne kavramının ifade ettiği deneme ve sınamanın çeşitli şekillerine Kur’an’da işaret edilmiştir. Fitne Allah tarafından kullarına yöneltilen bir imtihan olabilir. Fitnenin sözlük anlamları ve Kur’an’daki kullanımlarının hiçbirinde, onun daha sonra kazanacağı “dini ve siyasi sebeplerle ortaya çıkan sosyal kargaşa, anarşi, iç savaş” şeklinde bir mana bulunmamaktadır.”¹⁵

“Fitne kelimesinin aslı olan f-t-n kökünden türeyen kelimelerin Kur’an-ı Kerim’de geniş bir yeri bulunmaktadır. Kur’an’da elli sekiz ayette yer alan f-t-n kök ve türevleri toplam altmış defa tekrar etmektedir. Toplam otuz ayette herhangi bir zamire bitişmeksizin isim olarak, dört ayette bir zamire bitişik olarak geçen bu kök, yirmi beş ayette de diğer türevleriyle yer almaktadır.”¹⁶

C. Hadislerde Fitne Kavramının Yeri

Hız. Muhammed, İslam toplumunu zamanla ortaya çıkabilecek, birlik ve beraberliğı bozacak birtakım fitnelerle ilgili uyarılarda bulunmuştur. Bunlar; kendisinin vefatından sonra ortaya çıkabilecek olaylar, kıyamet ve ahir zaman ile ilgili haberlerdir. Bu tür haberler hadis ilminde ehil olanlar tarafından derlenmiş ve hadis kitaplarında toplanmıştır. Fitne ile ilgili hadisler sahabe tarafından rivayet edilmiştir. Ortaya çıkacak fitneler hadislerde, bazen fitne kelimesi kullanılarak bazen de kullanılmadan ifade edilmiştir. Fitneyi doğuran sebepler arasında; cehaletin yaygınlaşması, alimlerin bozulması, idarecilerin bozulması, dine bağlılığın zayıflaması, adaletin terk edilmesi gösterilebilir.¹⁷

¹⁴ Bkz. Taberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî, *Câmiu’l-beyân fî te’vîli’l-Kurân*, II, 444, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Müessesetü’r-risale, I-XXIV, Beyrut, 1420/2000, I. Baskı.

¹⁵ Mustafa Çağrııcı, *Fitne*, DİA, C.13, İstanbul 1996, s.156-157

¹⁶ Hasan Keskin, *Kur’an’da Fitne Kavramı*, İstanbul, 2003, s.36-37

¹⁷ Ali Çelik, *Hız. Peygamber’in Hadislerinde Fitne Kavramı ve Sebepleri*, Diyanet Dergisi, C.25, S.2, Ankara 1989, s.110-116

Hız. Peygamber (s.a.v) kimi hadislerinde ahabını olabilecek fitnelere karşı uyardır. Örneğın aşığıdaki hadiste fitne kelimesi kargaşı ve karışıklık anlamında kullanılmıştır:

«بَلِ انْتَمِرُوا بِالْمَعْرُوفِ، وَتَنَاهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ، حَتَّى إِذَا رَأَيْتَ شُحًّا مُطَاعًا، وَهَوًى مُتَّبَعًا، وَدُنْيَا مُؤْتَرَةً، وَإِعْجَابَ كُلِّ ذِي رَأْيٍ بِرَأْيِهِ، فَعَلَيْكَ - يَعْنِي - بِنَفْسِكَ، وَدَعْ عَنْكَ الْعَوَامَّ، فَإِنَّ مِنْ وَرَائِكُمْ أَيَّامَ الصَّبْرِ، الصَّبْرُ فِيهِ مِثْلُ قَبْضٍ عَلَى الْجَمْرِ، لِلْعَامِلِ فِيهِمْ مِثْلُ أَجْرِ خَمْسِينَ رَجُلًا يَعْمَلُونَ مِثْلَ عَمَلِهِ»

“Birbirlerinize iyilikleri emredin, kötülüklerden sakındırın, ancak cimriliğe boyun eğildiğini gördüğünde, insanların arzu ve hevesleri peşinde gittiklerini gördüğünde, dünyanın dine tercih edilip herkesin kendi görüşünü beğendiği dönemlerde sadece kendi kendinin çaresine bak ve avamı bırak ondan sonra öyle günler gelecek ki o günlerde dinin emirlerine uyma hususunda gösterilecek sabır ateş parçasını elde tutmak gibi zor olacaktır. O günlerde Müslüman olarak yaşamaya çalışanlara bu günkü sizin elli kişinin amelini işleyen kimselerin sevabı kadar sevap yazılacaktır.”¹⁸

Aşığıdaki rivayette ise dünya sevgisi ile kadın fitnesi bir arada zikredilmiştir:

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا نَضْرَةَ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ: «إِنَّ الدُّنْيَا خُلُوةٌ خَصْرَةٌ، وَإِنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا، فَيَنْظُرُ كَيْفَ تَعْمَلُونَ، فَاتَّقُوا الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النِّسَاءَ، فَإِنَّ أَوَّلَ فِتْنَةٍ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَانَتْ فِي النِّسَاءِ»

Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Dünya tatlı, göz kamaştırıcı ve çekicidir. Allah onu sizin kullanmanıza verecek ve nasıl davranacağınıza bakacaktır. Dünyaya aldanmaktan sakının. Kadınlara kapılmaktan korunun. Çünkü İsrailoğulları’nda ilk fitne kadınlar yüzünden çıkmıştır.”¹⁹ Bu rivayetin açıklamasında Muhammed Fuad Abdulkaki’nin tespiti şöyledir: “Muhakkak ki dünya tatlı bir yeşilliktir” hadisi iki anlam barındırmaktadır. Onlardan ilki nefislerin iyi,

¹⁸ Ebu Davud, Sünen, Melahim 17; Tirmizi, Tefsiru Sure 5/18; İbn Mâce, Fiten, 21.

¹⁹ Müslim, Zikir, 99; Ahmed b. Hanbel, el-Müsneid, XVII, 261 (11169).

güzel olması, yeşil meyveler gibi taze ve leziz olmasıdır. İkincisi onun yok olma sürati vasfedilen yeşillikler gibidir. **وَإِنَّ اللَّهَ مُسْتَخْلِفُكُمْ فِيهَا** “Allah sizi halife olarak göndermiştir” kısmı sizi halife olarak tayin etmiştir anlamında olup siz iyi amel mi kötü amel mi yapacaksınız demektir. *“Dünyadan sakının, kadınlardan da sakının.”*²⁰ Kısmı bütün rivayetlerde **فَاتَّقُوا الدُّنْيَا وَاتَّقُوا النِّسَاءَ** şeklinde gelmektedir. Dolayısıyla fitneye düşmekten sakının demektir. Zira dünyadan sakının demek; kadınlarla fitneye uğramaktan sakının anlamına gelmektedir. Burada kadınlar ifadesiyle eşler ve onların dışındakiler kast edilmektedir. İnsanların çoğu kadınlarla mübtela olur, sınanır.”²¹

Dünya zevkleri ve nimetleri geçici olmasına rağmen insanoğluna tatlı ve çekici gelmektedir. Bu yalancı cazibeler sebebiyle insan Allah’tan uzaklaşabilmektedir. Hz. Peygamber’in dünya cazibesinden kapılmaktan korkun tavsiyesi takvanın gerekliliğini vurgulamaktadır. Kadınlara karşı uyanık olun uyarısı ise takvayı bozacak olan tehlikelerde kadının önemli bir yeri olduğunu hatırlatmaktadır.

Peygamber Efendimiz kadınlar sebebiyle ortaya çıkacak fitne için ümmetine uyarılarda bulunurken yine ilk fitnenin de kadınlar yüzünden ortaya çıktığını vurgulamıştır. “Müslim’in rivayetinde bu açıkça belli edilirken, aynı hadisin bu kısmı bazı rivayetlerde zikredilmemiştir. Beni İsrail’den bir adamın kardeşinin veya amcasının oğlu, onun kızı ile ya da karısı ile evlenmek istemiş, adam bunu reddedince de öldürülmüştür. Bu kişinin aynı zamanda zengin biri olduğu da nakledilmektedir. Bu konudaki rivayetlerin içeriği çeşitli olmakla beraber ilk fitnenin kadın yüzünden çıktığı söylenilmektedir.”²² İrtibatlı olduğunu düşündüğümüz diğer iki örnek ise şöyledir:

²⁰ Müslim, Zikir, 99; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XVII, 261 (11169).

²¹ Müslim, *el-Câmiu’s-Sahih*, II, 717; IV, 2098, Thk: M. Fuad Abdilbaki, Daru İhyait Turasil Arabi, I-V, Beyrut, trs.

²² Nevevi, *Riyazu’s Salihin (Peygamberimiz’den Hayat Ölçüleri)*, Çev: M. Yaşar Kandemir, İ. Lütfi Çakan, Raşit Küçük, C.3, s.234. Erkam Yayınları, İstanbul, 2013.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ حَنْظَلَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذَا اسْتَأْذَنْكُمْ نِسَاؤُكُمْ بِاللَّيْلِ إِلَى الْمَسْجِدِ، فَأَذِّنُوا لَهُنَّ

Abdullah b. Ömer'den rivayet edildiğine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: “Eşleriniz geceleyin mescide gitmek için sizden izin istediğinde izin verin.”²³

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى، حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَأَى امْرَأَةً، فَاتَى امْرَأَتَهُ زَيْنَبَ، وَهِيَ تَمْعَسُ مَنِيَّةً لَهَا، فَقَضَى حَاجَتَهُ، ثُمَّ خَرَجَ إِلَى أَصْحَابِهِ، فَقَالَ: إِنَّ الْمَرْأَةَ تُقْبَلُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ، وَتُدْبِرُ فِي صُورَةِ شَيْطَانٍ، فَإِذَا أَبْصَرَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً فَلْيَأْتِ أَهْلَهُ، فَإِنَّ ذَلِكَ يَرُدُّ مَا فِي نَفْسِهِ

Cabir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Muhakkak ki kadın şeytan suretinde gelir, şeytan suretinde gider. Biriniz bir kadında hoşuna giden bir husus görürse, hemen hanımına gelsin; zira bu nefsinde uyananı giderir.”²⁴

Genel olarak fitne kelimesi hadislerde kargaşa, karışıklık anlamlarında kullanılmakla beraber; kadın ve fitne kelimeleri aynı hadis içerisinde geçtiğinde kadın; şeytanla ilişkilendirilen, deneme, imtihan anlamlarında kullanılmıştır. Aslında anlatılmak istenen kadının, erkekler için birer imtihan aracı olduğudur.

²³ Buhari, Ezan, 10.

²⁴ Müslim, Nikah 16.

II. FİTNE KAVRAMI BAĞLAMINDA KADIN

A. Kadının Fitne unsuru olarak görülmesinin tarihi süreci

İnsanlık kadını; kas gücünün erkekten daha zayıf olması ve iâşesini erkeğin karşılaması nedeniyle tartışmıştır. Fakat İslam, kadını bu sebeplerden ötürü hor görmemiştir. Kadın söz konusu olunca akla öncelikle Hz. Peygamber'in kadınlar için verdiği mücadele gelmelidir.²⁵

Kadına dair olumsuz bakış açıları yaratılış kıssasına kadar uzamaktadır. Hz. Adem'in cennetteki ilk hatasından kadının sorumlu olduğuna inanılmaktadır. Kadının bu nedenle insan soyunu sürdürmenin zahmetli kısmına katlandığına inanılmış ve bu kanaat kökleşmiştir. Hz. Peygamber'in de ilk muhatapları bu tarz ön yargılarla şekillenmiş bir toplumdur. Cahiliye toplumunda kadına dair olumlu bir yaklaşıma pek rastlanmamaktadır.²⁶

İslam dininin kadının hayatında gösterdiği değişiklikleri anlamak için İslam öncesi Arap toplumuna bakmak gerekir. Arap toplumu; hem İslam'ın içinde doğup yayılmış olması hem de kadın konusundaki uygulamaları etkilemesi açısından büyük bir önem taşır. Cahiliye devrinde kadınlar, erkek merkezli toplumun içinde ikinci derecede yer alır. Bunda göçebe bir hayat sürmenin getirmiş olduğu; sık sık yer değiştirme, kabileler arası baskın ve ganimet elde etme arzusu etkili olmuştur. Bahsi geçen sebepler çoğunlukla kadının hayatını önemsiz hale getirmiştir. Bunun en önemli kanıtı kız çocuklarının utanç kaynağı olarak görülüp diri diri toprağa gömülmesidir.²⁷

İslam'dan önce eşyadan daha değersiz olarak görülen kadın aynı zamanda günahların sebebi olarak görülmüştür. İtilip kakılan, hor görülen, dışlanan kadınlardan itibar sahibi haricindekiler çoğu haktan mahrum bırakılmıştır.

²⁵ Kâmil Çakın, *Geleneksel İslam Kültüründe Kadının Fitne Olarak Algılanması*, Dini Araştırmalar, Kadın Özel Sayısı, 2016, s.107.

²⁶ Huriye Martı, *Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri*, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, S.3, 2009, s.102-105

²⁷ Ömer Faruk Harman, *Kadın*, DİA, C.24, İstanbul 2001, s.86

Cahiliye devrinde Arapların evlilik, aile ve kadın hakkındaki düşünceleri, onların nikah müessesesini nasıl anladıklarını göstermektedir. Nitekim bu devirde evlenmenin amacı cinsi münasebeti tatmin etmekten başka bir şey değildir.²⁸

Diğer semavi dinlerde kadının yer aldığı konuma bakacak olursak; Yahudilik ve Hristiyanlıkta Hz. Havva, Hz. Adem'i aldatarak yasak meyveyi yemesine sebep olduğundan ilk günahın asıl suçlusu olarak görülmektedir. Yahudi ve Hristiyan toplumlarında kadın; her türlü kötülüğün sebebi, insanın cennetten kovulmasına neden olan şeytanın arkadaşı ve insan olarak değerlendirilmeyen bir yaratık gibi tanınmaktadır.²⁹

Kur'an-ı Kerim'de her konuda erkeklerle eşit konumda olan bir kadın portresi çizilmekle birlikte, Hz. Peygamber'in de kadınlarla olan ilişkisi Kur'an'ın çizdiği çerçeveye uygundur. Aynı zamanda İslam'da Hz. Havva tarafından işlenen ve Hz. Adem'inde işlemesine sebep olan ilk günah anlayışı yoktur.³⁰ Allah-u Teala ayet-i kerimesinde *'Onları kandırarak yasağa sürükledi.'*³¹ derken aslında bizlere verdiği mesaj çok açıktır. Hz. Adem'i ve Hz. Havva'yı kandıran şeytandır ve Hz. Adem'in günah işlemesine sebep olan Hz. Havva değildir. Allah-u Teala onları birbirlerine karşı değil, şeytanın tuzağına karşı uyararak, *'Ey Âdem! Şüphesiz ki bu şeytan senin ve eşinin düşmanıdır.'*³² Buyurmuştur. Netice olarak Hz. Âdem ve Hz. Havva bu günahı birlikte işlemiş, birlikte pişman olup, tövbe etmişlerdir.³³

Hz. Peygamber'in davet ettiği yeni din kadını ayaklar altından alıp, baş tacı eder konuma getirmiştir. Fakat Peygamber'in vefatıyla tam olarak unutulmamış cahiliye zihniyeti devreye girmiştir. Kadını, Hz. Peygamber'in getirdiği konumdan tekrar eskiye götürmek bu sapmanın bir parçası olarak görülmektedir. Halk arasında dinin bir gereği gibi gösterilip kadının sahip olduğu hak ve hürriyetler elinden alınmıştır. Bu konu ile ilgili kendilerine delil arayanlar, aradıklarını bulamayınca

²⁸ Şemseddin Günaltay, *İslam'dan Önce Araplar Arasında Kadının Durumu, Aile ve Türlü Nikah Şekilleri*, Marife, S.3, 2002, s.196

²⁹ Hadi Sağlam, *Kadınların Sosyal İçerikli İbadetleri ve Şahitliği*, İstanbul 2013, s.34-37

³⁰ Ömer Faruk Harman, *Kadın*, DİA, C.24, İstanbul 2001, s.87

³¹ Araf 7/22.

³² Ta-Ha 11/117.

³³ Huriye Martı, *Hadislerle Kadın*, DİB Yayınları, Ankara 2019, s.14

uydurma yoluna gitmişlerdir. Halbuki kadın ve erkeğin bir bütünün parçaları olduklarını, dünyanın en hayırlı nimetinin salih bir kadın olduğunu belirten Nebi'nin (s.a.v) hayatını inceleyip, O'nu örnek aldığımız vakit sorun kökten çözülecektir.³⁴

Gerek Kur'an'ın çizdiği çizgi gerek Peygamber Efendimiz'in uygulamaları İslam'ın kadına verdiği değeri özetler niteliktedir. Hz. Peygamber'in hanım sahabiler için “*Ey Enceşe! Develeri yavaşlat, zira sırçaları (el-Kavârir/القَوَارِير) kıracaksın.*”³⁵ buyurması, cam veya kristal benzetmesini kullanması kadınların hassas, duygusal, kırılabilir olduğuna delalet etmesiyle birlikte, bu benzetimden onlara gösterdiği saygı ve değer anlaşılmaktadır.³⁶ Kuran'ı Kerim'de bulunan Nisa Suresi, kadınlarla ilgili bilgiler sunmaktadır. Kadının hiçbir değer görmediği bir toplumda Allah'ın vahyinin bir bölümünü kadınlara tahsis etmesi İslam dininin kadınlara verdiği önemi göstermektedir. Kadının erkeğe olan ekonomik bağılılığı ve erkeğin cihad ile mükellef tutulmuş olması erkeği kadına kavvâm (koruyucu/yönetici) duruma getirmektedir.³⁷

İnsanlık kadının ruhu var mı, insan mı değil mi diye tartıştığı bir zamanda Kur'an, kadının insanlığın kendisinden çoğaldığı iki unsurdan birisi olduğunu ilan etmiştir. “*Ey İnsanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve ikisinden de pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının.*”³⁸ Ayetten de anlaşılmaktadır ki kadın, erkeğin bir parçasıdır. Kadının erkeğin bir parçası olduğunu söylemek onun değerini düşürmemektedir. Çünkü bu parça bütünü, onsuz yapamayacağı nitelikte bir parçadır. Kur'an'ı Kerim, kadını,

³⁴ Huriye Martı, *Kadın Konusunda Resulullah'a Nisbet Edilen Uydurma Hadisler*, Mehîr, 1998, s.31-34

³⁵ Buhari, Edeb, 111; Müslim, Fezâil, 70-73.

³⁶ Huriye Martı, *Hadislerle Kadın*, DİB Yayınları, Ankara 2019, s.12

³⁷ Kâmil Çakın, *Geleneksel İslam Kültüründe Kadının Fitne Olarak Algılanması*, Dini Araştırmalar, Kadın Özel Sayısı, 2016, s.112-113

³⁸ Nisa, 4/1.

erkeğin her zaman muhtaç olduğu ve kendisiyle huzura kavuşabileceği değerli bir eş olarak kabul etmektedir.³⁹

Cahiliye toplumunda kadın, bir cinsiyet kimliği olarak görülmemektedir. Kadına, erkekle bir bütünü oluşturan insan cinsi olarak bakılmamakta, kadını her türlü zulüm cenderesine hapseden uygulama sistemleri bulunmaktadır. Her ne kadar bazı güç sahibi kadınlar toplum içinde varlığını göstermişlerse de bu kadın kimliğinin tanınmış olmasından değil, sahip olduğu gücü servet ve aşiret çokluğundan alması sebebiyledir.⁴⁰

Erkeğin kadından üstün olma durumu onun kadına karşı kavvam (koruyucu/yönetici) oluşuyla alakalıdır. Nitekim kadın çoğu konuda erkekten daha hassas olup, olaylar karşısında farklı tepkiler verebilmektedir. İslam; üstünlüğü ayırıştırıcı bir faktör olarak görmeyip kadın olsun erkek olsun, asıl üstünlüğün takvada olduğunu vurgulamıştır.

İslam'ın geldiği ilk zamanlardan itibaren kadınlar, kendilerini dinin bir muhatabı olarak görmüş ve Kur'an'ı anlamak ve gereklerini yerine getirmek için çaba göstermişlerdir. Kur'an'a muhatap olma, O'nu anlama ve gereklerini yerine getirme açısından kadın ve erkek eşittir. Allah'a kulluk etme anlamında her iki cins arasında bir fark yoktur.⁴¹

Hulefa-i Raşidin döneminde kadınlar, Hz. Peygamber devrinde kazandıkları bazı hakları kaybetmişlerdir. Kadınlar haklarının ellerinden alınmasına karşı çıkmışlardır. Yine bu devirde kadınlara karşı bir takım olumsuz tavırlar sergilenmeye başlanmıştır. Hz. Peygamber döneminden sonra kişilerin anlayışlarına bağlı olarak kadınlar konusunda önceki dönemlerden farklı uygulamalar başlamıştır. Bu dönemde iyi niyetle yapılan bazı uygulamalar sonraki devirlerde kadınların aleyhine dönüşmüştür. Raşid Halifeler döneminde bazı sahabilerin kadınlarla ilgili olumsuz tavırlarının sebebi bu tarz düşüncelerin Hz. Peygamber'e ait olduğunu savunmalarına bağlıdır. Oysa kadınlara karşı gösterilen bu olumsuz tavır tamamıyla kendi

³⁹ Seyfullah Kara, *Tarihi Süreç, Kur'an ve Hz. Peygamber Açısından Kadın*, EKEV Akademik Dergisi, C.1, S.3, Kasım 1998, s.268

⁴⁰ Ramazan Altıntaş, *Cahiliye Arap Toplumunda Kadın*, Diyanet İlmî Dergi, C.37, S.1, 2001, s.82

⁴¹ Ali Akpınar, *Kur'an'a Muhatap Olma Açısından Kadın*, EskiYeni, 2009, s.55-56

anlayışları neticesinde ortaya çıkmıştır. İslam'ın sonraki asırlarında ise toplumsal şartların değişmesi sebebiyle kadınlar dışlanmaya başlanmıştır. Bunların en önemli sebebi ise onların fitne unsuru olarak görülmesidir. Bir dönem çoğu alanda söz hakkı bulunan kadının Hz. Peygamber'in vefatını takiben sokağa çıkmasının fitneye davet olacağı ve şeytanın ağı olduğu tarzında söylemler ortaya çıkmıştır.⁴²

İslam'ın kadına verdiği değer zaman içerisinde değişime uğramıştır. Bu değişimin ne zaman olduğuna dair elimizdeki en kuvvetli rivayet Hz. Aişe'den gelen nakildir. Bir grup sahabi kadın Hz. Aişe'ye gelerek erkekler tarafından camiye gidilmekten men edildiklerini söyleyince Hz. Aişe **«لَوْ أَدْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَحَدَتْ النِّسَاءُ لَمَنْعَهُنَّ كَمَا مَنَعَتْ نِسَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ»** *“Kadınların neler yaptıklarına Hz. Peygamber şahit olsaydı, İsrailoğulları'nın kadınlarının men edildikleri gibi, Müslüman kadınlarında camiye gitmelerini yasaklardı.”*⁴³ diyerek erkeklere hak verdiğini ifade etmiştir. Hz. Aişe'nin ifadesinde kadınların davranışlarına atıf vardır. Yasaklamanın sebebi ise ahlaki kaygılardır.⁴⁴

Bazı ayetlerin tefsirinde ulemanın kadınlara olan bakışını görmek mümkündür. Ali İmran suresinde Allah Teala **زَيْنَ النَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الدُّنْيَا وَاللَّهُ** *Kadınlar, oğullar, yük yük altın ve gümüş, salma atlar, davarlar ve ekinler gibi nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi. Bunlar dünya hayatında sahip olunabilecek şeylerdir. Oysa asıl varılacak güzel yer Allah'ın katındadır.*⁴⁵ buyurmuştur. Bu ayetin açıklamaları hakkında bazı yorumlar şöyledir:

“Allah, nefsin kadınlara düşkünlüğünden dolayı öncelikle onları zikrederek başlamıştır. Çünkü kadınlar şeytanın kemendi/ipi ve erkeklerin fitnessi/sınavıdır. Nitekim Hz. Peygamber şöyle demiştir: “Ümmetimin erkeklerine kadınlardan daha

⁴² Ali Osman Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, İstanbul 2015, s.37-42

⁴³ Buhari, Ezan, 163.

⁴⁴ Kâmil Çakın, *Geleneksel İslam Kültüründe Kadının Fitne Olarak Algılanması*, Dini Araştırmalar, Kadın Özel Sayısı, 2016, s.117

⁴⁵ Âli-İmran, 3/14.

büyük bir fitne bırakmadım.'⁴⁶ Kadınların fitnesi diğerlerinin fitnesinden daha tehlikelidir. Denilmiştir ki kadınların iki fitnesi vardır; çocukların ise bir fitnesi. Kadınların fitnelerinden birisi erkeğin akrabalarıyla ilişkisini kestirmesidir. Çünkü kadın, erkeği annesi ve kardeşleriyle irtibatını kesmeye zorlar. İkincisi helal haram ayırt etmeksizin mal toplamaya yönlendirmesidir. Çocukların fitnesi bir tane olup o da mal toplamaktan ibarettir. Ayette bahsetmediği halde, mesela Kurtubi (ö. 671/1273), kadının fitne oluşuyla ilgili rivayeti devreye sokmakta ve kadının fitne oluşunu iki boyutta değerlendirmektedir.⁴⁷

Böylece kadınlar kocaların dikkat etmeleri gereken zararlı birer eş olarak ele alınmakta ve fitne kadının yapısal/doğal bir özelliği şeklinde değerlendirilmektedir. Sahabe zamanında konu ahlaki iken, burada kadının fitri özelliği şeklinde tasavvur edilmektedir. Halbuki ayette erkeğin eşinden değil genel olarak kadından bahsedilmektedir. Bu nedenle ayetteki kadın kelimesinin eşler/zevce şeklinde anlaşılması doğru değildir. Elbette ki eşler birbirlerine yönelecekler, birbirlerini sevecekler, böylece aile dışı eğilimler engellenecektir. Eşler arasında olması gereken muhabbet, İslam'ın aile kurumundan beklediği ve hedeflediği bir durumdur.'⁴⁸

Kadının erkek için fitne olduğunu kadının fitratıyla ilişkilendirmekle, bunda sosyal ve ahlaki bir durum olduğunu söylemek farklıdır. Buradan anlaşılmaktadır ki Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in kadınlara kazandırdığı konum Hz. Peygamber'in vefatından sonra çok geçmeden değişime uğramıştır. Bu sebeple kadına dair olumsuz bakış açıları her devirde yaygın bir şekilde devam etmiştir.⁴⁹

⁴⁶ Buhârî, Nikâh 17; Müslim, Zikir 97, 98; Tirmizî, Edeb 31; İbn Mâce, Fiten 31.

⁴⁷ Bkz. Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kurân*, IV, 30-31, thk. Ahmed el-Berdûnî, Dârul-kütübî'l-Mısriyye, I-X (Mücellled) Kahire, 1384/1964, 2. Baskı.

⁴⁸ Kâmil Çakın, *Geleneksel İslam Kültüründe Kadının Fitne Olarak Algılanması*, Dini Araştırmalar, Kadın Özel Sayısı, 2016, s.118.

⁴⁹ Çakın, *Geleneksel İslam Kültüründe Kadının Fitne Olarak Algılanması*, s.124

B. Kadının Fitne Unsuru Olarak Görülmesinin Sebep ve Sonuçları

Kadın konusu günümüzde en çok tartışılan mevzulardan biridir. Eski kültür ve gelenek anlayışı kadının fitne olduğunu ileri sürmektedir. Kadının kocasından izinsiz evinden çıkmaması gerektiği, okuma yazmadan mahrum edilmesi, çalışmaması, akıl ve din yönünden eksik oldukları, cehennem halkının çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu, eğri bir kemikten yaratıldığı iddia edilmektedir.⁵⁰

İçinde yaşadığımız zamanın fitne zamanı olduğu, bu nedenle inanan kadının evinden zaruri durumlar haricinde dışarı çıkmaması gerektiği iddiaları kadının İslam adına hizmetlerini sınırlandırmıştır. Geçmiş çağlarda toplum hayrına denilip evlerine kapatılan kadınlar, modern çağ olarak adlandırılan zamanımızda toplum hayrına denilip evlerinden kopmaları da kadınların fitnatına aykırı iki tezat durumdur.⁵¹

Bir cemiyetin seviyesini, o cemiyetteki kadınların layık olduğu mevki göstermektedir. Eğer bir cemiyet kadınlarına layık olduğu değeri verebilirse, kadınlarımız da kendi değerlerini muhafaza ederse, kadınlar toplum içinde muhterem olacak ve cemiyette o nisbette kemale erecektir.⁵²

Fitne ve fesat unsuru olarak nitelenen kadınların okuma yazma vs. her türlü haklarının ellerinden alınması oryantalistler ve bütün İslam karşıtlarına bir malzemedir. Kadınlarımızı fitneci olarak görmek İslam'ın esasları ile bağdaşmaz. Fitneci, fesat, iyi ya da kötü olarak nitelendirme sadece kadına ithaf edilmemelidir. Eğer erkek veya kadın iyi bir eğitim almazsa bu tür vasıflara sahip olabilirler.⁵³

Kadının sosyal konumu sürekli tartışılan bir konudur. Bu tartışmalarda din faktörü ön planda tutulmuştur. Halbuki kadının sosyal hayattaki erkekten farklı olan konumunun din faktöründen çok başka faktörlerden kaynaklanmaktadır. İslam dini açısından bakıldığında, din açısından farklılık göstermemektedir. Çünkü din insana

⁵⁰ Ali Osman Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, s.19-21.

⁵¹ Cihan Aktaş, *Kadının Toplumsallaşması ve Fitne*, s.251-254.

⁵² Rahmi Özer, *İslam'da Kadın*, DİB Dergisi, C.6, S.4,5, 1967, s. 104

⁵³ Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, s.43-49

yol göstermektedir. Yol gösteren bir düzende de kadın erkek ayrımı söz konusu olmamaktadır.⁵⁴

Erkeği ya da kadını fitneci olarak nitelemek, toplumdaki dışlamak bizlere hiçbir şey kazandırmamaktadır. Dış mihraklara karşı verdiğimiz her malzeme öncelikle İslam'ı, sonra Müslüman kimliğimizi zedelemektedir. Halbuki erkek olsun kadın olsun üzerine düşeni yapıp sorumluluklarını yerine getirdikten sonra ortada fitne unsuru kalmayacaktır.

Kadınlara ile ilgili uydurma rivayetlerin arkasına sığınanlar Hz. Peygamber'in kadına baktığı pencereden bakmayı kabul etmemektedirler. Böyle bir bakış açısı vesilesi ile İslam toplumu içinde bir kesim Hz. Peygamber'in ağzından kadın aleyhine konuşmaya cesaret etmişlerdir. Kadına karşı olumsuz bir yargı oluşturulması sonucunda kadın ve erkek birbirlerinin yanı başında değil karşısında konumlandırılmaktadır. Kadını bu tarz bakış açısıyla eve kilitlemek aslında hem kadına hem erkeğe zarar vermektedir. Böyle bir kopukluk iki cinsin her anlamdaki ilişkisini yürütme noktasında engel taşımaktadır.⁵⁵

⁵⁴ Fahri Demir, *İslam ve Kadın*, Diyanet İlmi Dergi, C.30, S.3, 1994, s.3

⁵⁵ Huriye Martı, *Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri*, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, S.3, 2009, s.112-113

İKİNCİ BÖLÜM

HADİSLERDE KADIN VE FİTNE

I. KADIN VE FİTNE İLİŞKİSİNE DAİR ÖRNEK HADİSLER

A. Erkekler İçin Kadınlardan Daha Zararlı Fitne Bırakmadım Hadisi

حَدَّثَنَا آدَمُ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا عَثْمَانَ النَّهْدِيَّ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا تَرَكْتُ بَعْدِي فِتْنَةً أَضَرَّ عَلَى الرِّجَالِ مِنَ النِّسَاءِ»

Usame b. Zeyd (r.a)'dan rivayete göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: 'Benden sonra erkeklere kadınlardan daha zararlı bir fitne bırakmadım.'⁵⁶

Buhari'de (ö.256/870) geçen Usame b. Zeyd'den gelen senedde zikredilen ve diğer müelliflerin senedlerinde de yer alan Süleyman b. Tarhan el-Kaysi et-Temimi el-Basri'nin (ö.143/761) tabiin neslinden olduğu, muhaddis, hafız, abid, zahid, müctehid bir kimse olduğu kaydedilmektedir. Bunlarla birlikte Süleyman b. Tarhan'ın, işitmediği lafızları bizzat duymuş gibi nakleden bir müdellis olduğu da zikredilmektedir. Konunun önemi açısından böyle bir tespit son derece değerlidir. Aynı zamanda rivayet عن (an) lafzıyla rivayet edilen hadislerin, senedlerinin muttasıl olması için göz önünde bulundurulması gereken şart müdellis olmamasıdır. Fakat bu hadiste hem ravi tedlisle suçlanmış hem senedde عن (an) lafzı bulunmaktadır. Bu nedenle bu metnin Hz. Peygamber'e ait olmasında ciddi şüpheler yanılmaktadır. Eğer bir hadis metninin senedinde müdellis olmakla suçlanan raviler var ise ve an'ane yoluyla naklettikleri rivayetler hadis alimlerince muttasıl sayılmamaktadır.⁵⁷ Bu hadisi kitabına alan Tirmizi (ö.279/893) rivayet için hasen sahih hükmünü vermiştir.⁵⁸ Bir rivayete hasen denildiyse bu hadisin metniyle ilgili değil ravi zincirindeki kişilerin zabt durumuyla alakalı bir kusur olduğu anlamına gelmektedir.

⁵⁶ Buhari, *el-Camius Sahih*, Nikah, 18; Müslim, Rikak 26; Tirmizi, Edeb 31.

⁵⁷ Ali Osman Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, s.48-58.

⁵⁸ Tirmizi, *Sünen*, Edeb 31.

Ravinin adalet vasfında hiçbir problem olmayıp zabtıyla alakalı kusurları olan hadislere hasen hükmü verilmiştir.

Rivayetle ilgili Buhari'nin şerhlerinden Aynî'nin (ö.855/1452) *Umdetu'l Kari* adlı eserinde şöyle söylenmektedir: "Rivayetin bab başlığı (terceme) ile uyumu dikkate alınırsa bunun anlamı şudur: Şüphesiz uğursuzluk kadınlarınkinden daha şiddetlidir. Bundan dolayı Buhari, İbn Ömer ve Sehl b. Said hadisinden sonra onu zikretmiştir. Zira onların (kadınların) fitnesi en şiddetli fitnedir. Allah'ın şu ayeti buna şahitlik etmektedir. '...*Nefsin şiddetle arzuladığı şeyler insana süslü gösterildi.*'"⁵⁹ Çünkü kadınlar ile imtihan olmak ayette de zikredildiği üzere en büyük sıkıntıdır. **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِنْ تَغْفُوا** *Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan size düşman olabilecekler vardır. Onlardan sakının. Ama affeder, hoş görüp vazgeçer ve bağışlarsanız şüphe yok ki Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.*"⁶⁰ Söz konusu şerhte Aynî'nin senedini vermeksizin atıfta bulunduğu bazı rivayetlere yer vermiş olmasını anlamak ve yorumlamak mümkün görülmemektedir. Mesela Nitekim bu rivayetlerde kadın, şeytanın tuzağı olarak görülür ve şöyle nakledilir: **النِّسَاءُ حَبَائِلُ الشَّيْطَانِ** *"Kadınlar şeytanın tuzaklarıdır"*⁶¹ Bir diğer rivayette kadınlar şeytanın hileleri olarak ifade edilmiştir. **استعينوا من شرار النِّسَاءِ وَكُونُوا مِنْ خِيَارِهنَ عَلَى حذر** *"Kadınların şerrinden (Allah'a) sığınınız. Kadınların hayırlıları hakkında da onlara karşı dikkatli olun."*⁶² Bir diğerinde ise kadın yine, şeytan ile özdeşleştirilmiş ve **أَوْثَقُ سَلَاَحِ إبْلِيسَ النِّسَاءِ** *"İblis'in en güvenilir silahı kadınlardır."*⁶³ denilmiştir. Ancak biz, Aynî'nin "rivayet olunur ki"

⁵⁹ Âl-i İmran, 3/14.

⁶⁰ Teğâbun, 64/14.

⁶¹ Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-hafâ* ve müzîlû'l-ilbâs 'amme'stehere mine'l-eḥâdiş 'alâ elsineti'n-nâs, II, 382 (2802) thk. Abdulhamid Yusuf b. Hindâvî, I-II, el-Mektebetü'l-asriyye, 1420/2000, 1. Baskı.

⁶² Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 156 (2019).

⁶³ Deylemî, Ebû Şücâ' Şîrûye b. Şehredâr b. Şîrûye, *el-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb*, II, 337 (3519); thk. es-Saîd b. Besyûnî Zağlûl, Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, I-V, Beyrut, 1406/1986, 1. Baskı.

şeklinde zikrettiği bu üç ifadenin⁶⁴ Kütüb-i Tis'a başta olmak üzere sahih hadis kaynaklarında tahrir edildiğini tespit edemedik.

Bu hadisin tercümesinde göz önünde bulundurulması gereken önemli bir nokta bulunmaktadır. Hadiste kullanılan fitne kelimesinin anlamı Türkçe'de kullanıldığı anlamdan çok farklıdır. Bu nedenle kelimenin, hadisin söylendiği dönemde bugün ki gibi olumsuz manada kullanılmadığını, diğer anlamların yanında sınav anlamında kullanıldığını gözden uzak tutmamak gerekmektedir. **وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ** *“Bilin ki mallarınız ve çocuklarınız birer fitnedir (deneme aracıdır). Allah katında ise büyük bir mükafat vardır.”*⁶⁵ ayetteki fitne kelimesi deneme, sınav olarak tercüme edilmeyip fitne olarak aktarıldığında yanlış anlama riski ortaya çıkmaktadır. Tıpkı bu ayette ki gibi yukarıda zikrettiğimiz hadiste de fitne kelimesi olumsuz bir anlamda değil, sınav anlamında kullanılmıştır. Bir bütün olarak bu hadisin lafzı ve fitne kelimesinin orijinal sınav anlamı göz önüne alınırsa, burada kast edilenin erkeklerin en çok kaybettikleri sınavın kadınlar konusundaki sınavları olduğu anlaşılmaktadır.⁶⁶

⁶⁴ Aynî, Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ b. Ahmed el-Aynî, *Umdetul Kârî Şerhu Sahihi'l-Buhari*, XX, 89; Daru İhyai't-Turasil Arabî, Beyrut, 1431.

⁶⁵ Enfal, 8/28.

⁶⁶ Bkz. <https://dergi.diyanet.gov.tr>

B. Kadında, Evde, Atta Uğursuzluk Vardır Hadisi

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ، حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ، حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعَسْقَلَانِيُّ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: ذَكَرُوا الشُّؤْمَ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنْ كَانَ الشُّؤْمُ فِي شَيْءٍ فِي الدَّارِ، وَالْمَرْأَةِ، وَالْفَرَسِ

Abdullah b. Ömer (r.a)'dan rivayet edildiğine göre Hz. Peygamberin yanında uğursuzluğa dair konuşmalar oldu. Hz. Peygamber (s.a.s) şöyle buyurdu: *‘‘Uğursuzluk yoktur. Eğer bir şeyde uğursuzluk olacak olsaydı evde, kadında ve atta olurdu.’’*⁶⁷ Rivayette uğursuzluk inancı şu'm ve tıyara ibareleri ile ifade edilmektedir. Abdullah b. Ömer'den gelen rivayette uğursuzluk (...şayet uğursuzluk olsaydı) şeklinde bir şarta bağlanmıştır. Hadis tenkit kriterleri açısından adl ve zabt sahibi raviler tarafından rivayet edilmiştir.⁶⁸

İslamiyet'te uğursuzluk inancı bulunmamaktadır. Asıl uğursuzluk bu şüphelerle yaşayıp uğursuzluğa mahal vermektir. Bir işi kötüye yormak, o kötü yorumun dimağımızı esir alarak bizi o fikre hapsedmesi dinimiz tarafından reddedilmiştir. Birkaç rivayette de şu şekilde gelmektedir: *لَا عَدْوَى وَلَا طِيرَةَ، إِنَّمَا الشُّؤْمُ فِي ثَلَاثٍ: فِي الْفَرَسِ، وَالْمَرْأَةِ، وَالْدَّارِ* *‘‘Hastalığın kendiliğinden bulaşması söz konusu değildir. Uğursuzluk diye bir şey de yoktur. Eğer bir şeyde uğursuzluk olacak olsaydı evde, kadında ve atta olurdu.’’*⁶⁹ Nitekim Efendimiz eğer olsaydı da insanın sürekli beraber bulunduğu şeylerde yani evinde, çağıma göre yorumlarsak arabasında, hanımında olurdu demek istemiştir. Bu hadis kadında kesinlikle uğursuzluk vardır şeklinde yorumlanmamalıdır. Hadisleri ehline teslim ettiğimizde ya da mantık çerçevesi içerisinde olayı çözümlemeye çalıştığımızda gerçekler aşikardır. Peygamber Efendimiz dile getirdiği bu sözü direkt kadınlara söylememiştir.

⁶⁷ Buhari, Nikah, 18; Müslim, Selam 116, Tirmizi, Edeb 58.

⁶⁸ İbrahim Sağlam, *‘‘Uğursuzluk Üç Şeydedir...’’ Rivayetinin İsnad ve Metin Yönünden Tahlili*, s.83-84-85

⁶⁹ Müslim, Selam 116.

Ebu Hureyre'nin söylediklerini işiten Hz. Aîşe, Hz. Peygamber'in (s.a.s) Yahudilerin böyle düşündüklerini söylediğini ancak Ebu Hüreyre'nin meclise sonradan geldiği için bu konuşmanın ilk cümlelerini duymadığını belirtmiş ve bu bilginin yanlış olduğuna dikkat çekmiştir. Tahâvî (ö. 321/933) ilgili rivayetlerdeki problemi (işkâl) giderirken üç şeyde uğurluk olmasının, cahiliye âdeti/kabulü olduğunu ve bunu daha evla bulduğunu ifade ederek Hz. Âişe'nin “Peygamberimizin 'cahiliye devrinde bu üç şeyde uğursuzluk olduğunu' belirtmiş ancak Ebu Hureyre bunu duymadığı için yanlış anlamıştı.”⁷⁰ dediğini nakletmiştir. Tahâvî'ye şayet bu hadiste bahsedilen husus cahiliyeye ait olmayıp bizzat Resûlullah'tan “kadının uğursuz olduğu” merfu olarak işitmiş olsaydı Hz. Âişe (r.anhâ) pekala bunu anlatabilirdi. Buna mukabil o وَالَّذِي نَزَّلَ الْفُرْآنَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا قَالَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَطُّ “Kur'an'ı Muhammed'e indirene yemin olsun ki Resûlullah (s.a.v) asla böyle bir şey söylememiştir”⁷¹ demiştir. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v) kadınlara her zaman nazik ve anlayışlı davranmış ve onların dinde hizmet etmelerine yardımcı olmuştur. Rivayetlerin zahiri anlamları neyi teşkil ederse etsin, nesnelerin kendilerinden bir kötülük yayılma şüphesi Cahiliye dönemi adetlerinden biridir. Bu sebeple uğursuzluk ve uğursuzluğa şüphe veren her şey dinimizce yasaklanmıştır. Rivayette asıl dikkat çeken husus; “Uğursuzluk üç şeydedir: Evde, kadında, attadır.” diyerek bir kesinlik ifade etmesidir.⁷² Bu, Hz. Peygamberin bizzat kendisine ait olan hadislerde görülen bir üslup değildir.

C. Kadınların Akıl ve Din Yönünden Eksik Oldukları ve Cehennem Ehlinin Çoğunluğunu Kadınların Oluşturduğu Hadisi

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ، قَالَ: خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي أَضْحَى أَوْ فِطْرِ إِلَى الْمُصَلَّى، فَمَرَّ عَلَى النِّسَاءِ، فَقَالَ: «يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ تَصَدَّقْنَ فَإِنِّي أُرِيْتُكُمْ أَكْثَرَ أَهْلِ النَّارِ» فَقُلْنَ: وَبِمَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «تُكْثِرْنَ اللَّعْنَ، وَتُكْفِرْنَ الْعَشِيرَ، مَا رَأَيْتُ مِنْ نَاقِصَاتِ عَقْلِ وَدِينٍ

⁷⁰ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, XXXXIII, 159 (26034); Tahâvî, *Şerhu Müşkili'l-âsâr*, II, 251 (782).

⁷¹ Tahâvî, *Şerhu Müşkili'l-âsâr*, II, 255 (286).

⁷² Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, Ankara 2012, s.241-242

أَذْهَبَ لِلْبَّ الرَّجُلِ الْحَاظِمِ مِنْ إِحْدَاكُنَّ»، قُلْنَ: وَمَا نُقْصَانُ دِينِنَا وَعَقْلُنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: «أَلَيْسَ شَهَادَةُ الْمَرْأَةِ مِثْلَ نِصْفِ شَهَادَةِ الرَّجُلِ» قُلْنَ: بَلَى، قَالَ: «فَذَلِكَ مِنْ نُقْصَانِ عَقْلِهَا، أَلَيْسَ إِذَا حَاضَتْ لَمْ تُصَلِّ وَلَمْ تَصُمْ» قُلْنَ: بَلَى، قَالَ: «فَذَلِكَ مِنْ نُقْصَانِ دِينِهَا»

Ebû Saîd el-Hudrî'den (r.a) rivayet edildiğine göre Resulullah (s.a.s) Kurban veya Ramazan Bayramı gününde namazgaha (musalla) çıkageldi. Orada kadınlara uğradı ve şöyle buyurdu: “*Ey Kadınlar! Sadaka veriniz. Sizin çoğunuzun cehennem ehli olabileceğinizi düşünmekteyim.*” Kadınlar “*Niçin cehennemın çoğunu biz dolduruyoruz?*” diye sordular. Resulullah: “*Çünkü siz çok lanet eder ve kocanızın yaptığı iyilikleri görmezden gelirsiniz. Akı ve dini eksik olup da akı başında adamların aklını çelen sizin gibisini görmedim.*” buyurdu. Bunun üzerine kadınlar “*Aklımızın ve dinimizin eksikliği nedir?*” diye sordu. Resulullah (s.a.v) “*İki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine bedel değil midir?*” buyurdu. Kadınlar “evet, öyledir” dediler. Resûlullah (s.a.s) “*İşte bu kadınların aklının noksanlığıdır. Hem bir kadın, hayız gördüğünde namaz kılmaz ve oruç tutmaz değil mi?*” Kadınlar yine “evet” dediler. Resûlullah (s.a.s) şöyle buyurdu: “*İşte bu da kadınların din noksanlığıdır.*”⁷³

Burada dikkat edileceği üzere Resûlullah, kadınları suçlamamaktadır. Nitekim yapılan bir araştırmada şöyle denilmiştir: “İlgili rivayetlerde ‘*Cehennemdekilerin çoğunun kadınlar olması*’, ‘*çok lanet etmeleri*’, ‘*kocalarının yaptığı iyiliklere nankörlükte bulunmaları*’, ‘*kadınların akıl ve din bakımından erkeklerden eksik olmaları*’ ve ‘*akıl ve din eksikliğinin açıklanması*’ yer almaktadır.”⁷⁴ Müslim’in *Sahih*’inde Muhammed Fuad Abdülbaki’nin yaptığı tespiti göre “Burada meâşir kelimesinden maksat eş demektir. Lub kelimesi de akıl demektir ki ondan kastedilen de aklın kemale ermesidir.”⁷⁵ Gerek *Sahihayn*’da⁷⁶ gerekse Tirmizi *Sünen*’inde sahîh

⁷³ Buhari, Hayz 6; Müslim, İman, 132; Tirmizi, İman 6; İbn Mace, Fiten 19.

⁷⁴ Kâmil Çakın, *Kadınlar ile İlgili Bir Hadis ve Değerlendirilmesi*, Dini Araştırmalar, Ankara 1998, C.1, S.1, s.19

⁷⁵ Müslim, İman 132.

⁷⁶ Buhari, Hayz 6; Müslim, İman, 132.

hasen hükmüyle nakledilen tahrir edilen rivayette⁷⁷ Peygamber Efendimiz kadınlara uyarıda bulunmak istemiştir. Peygamber karşısındakini kırmadan onun eksiği ne ise ona göre örnek verip olayı izah etmiştir. Böyle bir hadisi de kadınları çok lanet etme ve kocasının iyiliklerini inkâr etme alışkanlığından kurtarmak istediği için söylemiştir. Kadınların din yönünden eksik olmalarının sebebi kadınların biyolojik olarak erkeklerden farklı bir şekilde adet görmeleridir. Akıllarının noksan oluşu ise iki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olmasıdır.

D. Kadının Kaburga Kemiğinden Yaratıldığı Hadisi

حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ، وَمُوسَى بْنُ جَرَامٍ، قَالَا: حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ، عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ
مَيْسَرَةَ الْأَشْجَعِيِّ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ، فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضَلَعٍ، وَإِنَّ أَعْوَجَ
شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ أَعْلَاهُ، فَإِنْ ذَهَبَتْ ثَقِيمُهُ كَسَرَتْهُ، وَإِنْ تَرَكَتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ، فَاسْتَوْصُوا
بِالنِّسَاءِ

Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Resulullah şöyle buyurmaktadır:
“Kadınlara iyi davranmanızı tavsiye ediyorum; vasiyetimi tutunuz. Zira kadın kısmı kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburga kemiğinin en eğri yeri üst tarafıdır. Eğri kemiği doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Kendi haline bırakırsan, yine eğri kalır. Öyleyse kadınlar hakkındaki tavsiyemi tutunuz.”⁷⁸

Kadının kaburga kemiğinden yaratıldığı inancının merfu hadislerde bir karşılığı yoktur. Hadiste anlatılmak istenen; kadının nezaketi ve onlara nasıl davranılması gerektiğidir. Kadının kaburga kemiğinden yaratıldığı yönündeki inanç Tevrat kültürü altındaki tefsirlerden kaynaklanmaktadır. ‘Ebu Hureyre’den bu hadisi, Said el Müseyyeb, el-A’rec, Aclan Mevla Fatıma bint. Utbe gibi Medineli ravileri teşbihli formda rivayet ederlerken, sadece Kufeli Selmân Ebu Hazim el-Eşcai kadının kaburgadan yaratıldığı şeklindeki formuyla nakletmektedir.’⁷⁹

⁷⁷ Tirmizi, Sünen, İman 6.

⁷⁸ Buhari, Enbiya 1; Müslim, Rada 60.

⁷⁹ Hüseyin Akgün, Kadının Kaburga Kemiğinden Yaratılması Meselesi, s.329-334.

Kadının kaburga kemiğinden yaratıldığı hadisine mecazen bakmak ve öyle anlamak yerinde olacaktır. Hadisin anlatmak istediği şey, kadınların biyolojik yapısına değinmek değil, onların yanlış olan davranışlarını şiddetle aşamayacağımızı göstermektir. Netice itibariyle kadın kırılgan ve hassas bir yapıya sahiptir. Yanlış gördüğümüz davranışlarını yüzüne vurarak değil de onun ruh haline uygun şekilde söylersek problemi halletmiş oluruz. Kadının erkekten farklı olduğu, kadını duyguların ve özelliklerin çarpıtılarak meseleyi çözmek yerine kadın ve erkeğin biyolojik özellikleri ile yapıcı tutum ve yorumlar hadislerin anlaşılmasında daha isabetli olacaktır. Zira kadın erkek ilişkilerinde her zaman yapıcı olmak yıkıcı olmaktan çok daha etkilidir.

E. Namaz Kılanın Önünden Kadın Geçerse Namazın Bozulacağı Hadisi

أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ قَالَ: أَنْبَأَنَا يَزِيدُ قَالَ: حَدَّثَنَا يُونُسُ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ قَائِمًا يُصَلِّي فَإِنَّهُ يَسْتُرُهُ إِذَا كَانَ بَيْنَ يَدَيْهِ مِثْلُ آخِرَةِ الرَّحْلِ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ بَيْنَ يَدَيْهِ مِثْلُ آخِرَةِ الرَّحْلِ فَإِنَّهُ يَفْطَعُ صَلَاتَهُ الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ وَالْكَلْبُ الْأَسْوَدُ». قُلْتُ: مَا بَالُ الْأَسْوَدِ مِنَ الْأَصْفَرِ مِنَ الْأَحْمَرِ؟ فَقَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَمَا سَأَلْتَنِي، فَقَالَ: «الْكَلْبُ الْأَسْوَدُ شَيْطَانٌ»

Ebu Zer'den (r.a) rivayet edildiğine göre Peygamber Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmaktadır: “Kişi, önüne eyerin arka kemeri veya orta kamburu kadar bir şey koymadan namaz kılarca, kara köpek, kadın ve merkep onun namazını bozar.” Abdullah b. Sâmit diyor ki: Ebu Zerr’e kara köpeğin kırmızı veya beyaz köpekten farkı nedir? diye sordum. Dedi ki. Ey arkadaşım! Resulullah’a sorduğum şeyi bana sordun. O siyah köpek şeytandır.” buyurmuştur.⁸⁰

Hiz. Aişe'nin bu hadis ile ilgili bazı itirazları bulunmakta ve Ebu Hureyre'den gelen rivayetle ilgili Hiz. Aişe şöyle demektedir: - لَقَدْ رَأَيْتَنِي نَائِمَةً فِي قَبْلَةِ رَسُولِ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَهُوَ يُصَلِّي، فَإِذَا سَجَدَ عَمَرَنِي فَقَبَضْتُ رِجْلِي، فَإِذَا قَامَ بَسَطْتُهَا

⁸⁰ Müslim, Salat 4; Tirmizi, Salat 2; Nesai, Kıble 9.

*“Resulullah namaz kılariken kible tarafında ben (uyurla uyanık arası) uzanırdım da secde ederken bana işaret eder ben de ayaklarımı toplardım. Ayağa kalktığımda ise yine ayaklarımı uzatırdım.”*⁸¹ Dolayısıyla konuyla ilgili rivayetlerin zahirinden hareket edenler, namaz kılanın önünden geçen çeşitli varlıklar sebebiyle namazın bozulacağını ifade etmektedirler. Amelî hükmün gayesini (Makâsıd) dikkate alanlar ise namazın bozulmayacağını ancak ibadetten alınacak sevabın azalacağını belirtmişlerdir. Bu nedenle hadisteki amacın sütte kullanımına dikkat çekmek, namazda iken başka şeylerle meşguliyeti engelleyip, huşuyu korumaktır.⁸²

Hiz. Aişe'nin hadis ilminde ve diğer ilimlerde olan etkisi oldukça büyüktür. Çünkü vahye birebir muhatap olmuş, vahyin ışığından faydalanmıştır. Akla takılan konularda başvuru ilk insanlardan biri olan Hiz. Aişe'nin İslamiyet'e katkıları da Peygamberimiz'in diğer hanımlarına oranla daha fazladır. Netice itibariyle bu rivayetler göstermektedir ki Peygamber Efendimiz'in bir sözü neden ve niçin söylediğine dikkat edilmelidir. Ona göre hüküm verilmelidir. Peygamber kadına fitne demiştir, kadını toplumdan soyutlamıştır demek Peygamber'e iftira atmak demektir. Peygamber Efendimiz (s.a.v) karşısındaki kim ise, nasıl bir eksiği, ne tür bir yanlış var ise onu değerlendirip o şekilde çözümler üretmiştir. Rivayetlerde bahsettiğimiz gibi örneğin kadınları çok fazla lanet etme özelliğinden vazgeçirmek için o hadisi zikretmiştir. Olayın perde arkasını hiçe sayarak konuşmak son derece yanlıştır. Bir hadise hüküm verirken titiz davranılmalı Hiz. Peygamber'e (s.a.v) yalan isnad etmekten kaçınılmalıdır.

⁸¹ Buhari, Salat, 22, 104; Müslim, Salat, 272; Ebu Davud, Salat, 111; Nesâî, Taharet, 119.

⁸² Zerkeşi, *Hiz. Aişe'nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler*, s. 63, Çev: Bünyamin Erul, Ankara 2010; Fatih Mehmet Yılmaz, *Namaz Kılanın Önünden Çeşitli Varlıkların Geçmesine Dair Rivayetlerin Sened ve Metin Yönünden Değerlendirilmesi*, eş Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, 2018, C.10, S.4, s.1449

II. HAZRETİ PEYGAMBER DEVRİNDE KADIN

A. Hz. Peygamber'in Kadının Fitne Olmadığına Dair Tutum ve Davranışları

İslam dini, bütün insanlığı kucaklayan bir dindir. Hz. Muhammed; cinsiyet ayrımı yapmaksızın hem erkeklerin hem kadınların peygamberidir. O'nun (s.a.v) insanlara olan sevgisi eşittir. Öyle ki Hz. Muhammed, kızlarını acımadan toprağa gömen bir topluluğa peygamber olarak gönderilmiştir. Nebi (s.a.v) her zaman cinsiyetin değil, takvanın önemini vurgulamış ve başparmakla orta parmağını birleştirip şöyle buyurmuştur: **مَنْ أَحْسَنَ إِلَى يَتِيمَةٍ أَوْ يَتِيمَةٍ عِنْدَهُ كُنْتُ أَنَا وَهُوَ فِي الْجَنَّةِ** “Kimin gözetimi altındaki kız veya erkek yetime iyi davranırsa (yani onların maiyetlerini güzelce sağlarsa) o kişiyle ben Cennet'te şöylece beraber oluruz.”⁸³ Ve bir benzeri hadis-i şerifinde **خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِنِسَائِهِمْ** “Sizin hayırlınız hanımlarına hayırlı olanınızdır.”⁸⁴ diyerek kadınlara verdiği değeri göstermiş, hiçbir zaman cinsiyet ayrımında bulunmamıştır. İslam'dan önce bir meta gibi alınıp satılan, söz hakkı tanınmayan kadın, Hz. Peygamber devrinde hakkını savunacak konuma gelmiştir.⁸⁵

İslami bir hayat düzeninde kadının her türlü sosyal ve medeni hakkı bulunmaktadır. Birey olarak hem kendisinin hem de medeniyetin ilerlemesi için çalışmaktadır. Üzerine düşen görevleri yerine getirmesi gerekmektedir. Genel olarak kadınlar da erkekler gibi çeşitli haklara sahiptir. Erkekler ile aralarındaki fark ise ilahi vahiy tarafından erkeğe verilen sorumluluklarla ilgilidir. Bunlara örnek olarak hilafet, diyet, miras sayılabilmektedir. Fakat bunlar erkeğe herhangi bir üstünlük yüklememektedir. Erkek ailenin reisi olduğundan kavvam olmalıdır. Yani kadını korumalı, onun geçimini sağlamalı, terbiye etmelidir. Erkeği kavvam yapan bu noktadır. Dine hizmet açısından ise erkek ile kadın arasında herhangi bir fark

⁸³ Müslim, Bir, 149; Tirmizi Bir, 13; Ebu Davud, Edeb, 120, 121.

⁸⁴ Tirmizi, Radâ, 11; Menakıb, 63; Ebû Dâvûd, Sünnet, 15; İbn Mâce, Nikâh 50.

⁸⁵ Kadriye Avcı Erdemli, *Hz. Peygamber'in Kadına Verdiği Değer*, s.8

bulunmamaktadır. Çünkü İslam'ın temelinde üstünlük ancak takva ile sağlanmaktadır.⁸⁶

Hiz. Muhammed'in örnek hayatında, kadın hangi konumda olursa olsun, onun saygın bir yeri bulunmaktadır. Sonradan bozulan ve yanlış kesimlerin gölgesine çekilmek istenen İslami uygulamaların asıl ölçülerinde kadın incitilen değil, hakkını alan, ezilen değil, eşiyile sorumluluklarını paylaşan bir insandır. İslam'ın nezdinde kadın onurludur ve bizlerin aile yaşantısında da bu esas denge gösterilmelidir.⁸⁷

Kâinatın son peygamberi olan Hiz. Muhammed'in bütün insanlığı kucaklayıcı tavrı İslamiyet'in hızla yayılmasına sebep olmuştur. İslam dini toprak bakımından geniş sınırlara ulaştığı kadar aynı zamanda ilme, irfana, ahlaka, edebe, medeniyetlere ulaşmıştır. Resulullah (s.a.v) kadına ya da erkeğe insan olduğu için değer vermiş, kimseyi küçük görmemiş, haklıya hakkını teslim etmiştir. Kadınlara karşı iyi bir şekilde muamele edilmesini emreden Allah Resulü, yine kadınlar hakkında Allah'tan korkmak gerektiğini söylemektedir. Hiz. Peygamber, kadınların bazı kusurlarının affedilmesi gerektiğini, kusurlarına sabredilmesini ve onların kusurlarıyla kabul edilmesini vurgulamaktadır.⁸⁸

Hiz. Peygamber'e isnad edilen bazı hadisler zaman zaman tartışma konusu olmuş ve bu rivayet üzerinden Hiz. Peygamber'e kadın düşmanı tarzında ithamlarda bulunulmuştur. Hiz. Peygamber'in kadınlarla olan ilişkisini, onlara verdiği değeri anlamak için öncelikle Nebi'nin (s.a.v) yaşadığı döneme bakmak gerekir. Tam olarak gerçeği yansıtmayan haberlerle Hiz. Peygamber'e kadın düşmanı tarzında ithamlarda bulunmak son derece yanlıştır. Resulullah'ın kadınlara olan muamelesini anlamak için O'nun ahlaki özelliklerine de bakılmalıdır. Kadınlar Hiz. Peygamber devrinde sahip olduğu onuru geri kazanmış, Nebi'nin gösterdiği muamele ile el üstünde tutulmaya gayret edilmiştir. Peygamber Efendimiz'in kadınlara ve bütün insanlığa gösterdiği kucaklayıcı tavrda ahlaki özellikleri etkilidir. Günümüzde kadınların

⁸⁶ İshak Doğan, *Erkeğin Kadından Üstünlüğü Meselesine Genel Bir Bakış*, Mehir, 1997, s.46-47

⁸⁷ Huriye Martı, *Resulullah'ın Dilinden Kadının Aile İçindeki Konumu*, Mehir, 1999, s.48

⁸⁸ Seyfullah Kara, *Tarihi Süreç, Kur'an ve Hiz. Peygamber Açısından Kadın*, EKEV Akademik Dergisi, C.1, S.3, 1998, s.273-274

maruz kaldığı sıkıntıların genel problemi ahlaki değerlerden yoksun olmamızdır. Hz. Peygamber dini tebliğde bulunurken kadınları muhatap almış, onların sorularını cevaplamış ve onlara özel zaman ayırmıştır. Hz. Peygamber kadınlarla olan muhabbetlerinde onların psikolojik durumlarını göz önünde bulundurarak onlara nezaket ve saygı göstermiştir.⁸⁹ İnanan insanlar olarak bilmeliyiz ki Peygamber'e itaat Allah'a itaattir. Her canlıya böylesine hassas yaklaşan Rahmet Elçisini günlük yaşantımızda örnek almalı, hayatımızın her alanına O'nun sünnetini yerleştirmeliyiz.

Cahiliye devrinde kız çocukları bir utanç kaynağı olarak görülmektedir. Bu nedenle Nebi'nin (s.a.v) sünnetinde kız çocuklarının ayrıcalıkları bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz gerek söz gerek davranışlarıyla kadınlara, kız çocuklarına iyi davranılmasını emretmiş, onların konumlarını yükseltmiş, problemleri ile yakından ilgilenmiştir. Müslüman toplumunda kadın artık erkekle aynı haklara sahip pozisyona ulaşmıştır.⁹⁰

Hz. Muhammed toplumda önemli görevler üstlenmiş, kadınlardan övgü ile bahsetmiştir. Bunlardan bazıları; Firavun'un karısı Asiye, Hz. İsa'nın annesi Meryem, karısı Hz. Hatice, kızı Hz. Fatıma'dır. Ve yine kendisine annelik etmiş amcasının hanımı Hz. Fatıma vefat ettiğinde Peygamber Efendimiz hüzünlenip ağlamıştır.⁹¹ Hz. Peygamber kadınların eğitimiyle yakından ilgilenmiş, dinlerini doğru şekilde anlamaları için onlara izah etmiş, en mahrem sorularına bile cevap vermiştir. Bu nedenle hanım sahabiler toplum içinde kendilerini ifade etme imkânı bulmuş ve düşüncelerini dile getirebilmişlerdir.⁹² Peygamber Efendimizin (s.a.v) **إِنَّمَا النِّسَاءُ شَقَائِقُ الرِّجَالِ** ‘Kadınlar, (birlikte bir bütünü tamamlayan) erkeklerin diğer

⁸⁹ Muammer Bayraktutar, *Hz. Peygamber'in Ahlakında Kadınlara Muamele ve Kadın Tasavvuru*, Kadın ve Aile Üzerine Tartışmalar, Aralık 2018, s.88-100

⁹⁰ Mehmet Eren, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Kadına Verilen Değer*, İslami İlimler Dergisi Yayınları, S.2, Aralık 2007, s.314

⁹¹ Fahri Kayadibi, *Kadın ve Aile Yazıları*, DİB Yayınları, Ankara 2017, s.29

⁹² Ülfet Görgülü, *İslam Penceresinden Kadın*, İzmir 2020, s.25

yarılarıdır.’⁹³ sahih hasen li gayrihi hükmündeki hadisinden kadını ve erkeği bölmediğini, birini yüceltip diğerini alçaltmadığını anlamamız gerekir.⁹⁴

B. Kadınların Hazreti Peygamber ile İletişimi ve İslam’a Hizmetleri

Eşine, evine hayırlı kadınların haklarını gözetmek Peygamber Efendimiz tarafından erkeklere tavsiye edilen bir vazifedir. Erkeğin de en az hanımı kadar iffetini koruması bir zarurettir. Hanımlarının ihtiyaçlarını karşılamak, yuvada huzuru sağlamak, en ufak bir olayda tatsızlık çıkarmamak yine Hz. Peygamber tarafından mümin erkeklere yönelik birer tavsiyedir.⁹⁵ Efendimiz (s.a.v) kendi hanımına, çocuğuna, akrabasına nasıl davranıyor, nasıl hürmet ediyorsa sahabelerinde o şekilde davranmalarını istemiştir. Her zaman onlara doğru olanı göstermiş, hatalarını yüzlerine vurmaktan doğruyu bulmalarını sağlamıştır.

İslam Peygamberi, zihinlere yerleşen yanlış düşünceleri söküp atmak için var gücüyle uğraşmış, kadını himaye etmiş, koruyup gözetmiş, kadının değerinin fark edilmesini sağlamıştır. İslamiyet ile birlikte kadınlara yönelik olumsuz tavırlar gün geçtikçe azalmıştır. Hz. Ömer kadınların Hz. Peygamber ile rahat bir şekilde konuşmalarına pek razı olmasa da bundan endişe duysa da Nebi (s.a.v) kadınlara karşı hassas, nazik ve bir o kadar da anlayışlı olmuştur. Bir gün Hz. Ömer, Peygamber Efendimizin huzuruna gitmek için izin istemiştir. Hz. Ömer’in izin istediği sırada Nebi’nin yanında Kureyş topluluğundan kadınlar bulunmaktadır. Kadınlar Resulullah ile rahat bir şekilde konuşup, isteklerini dile getirirken, Hz. Ömer içeriye girmiştir. Kadınlar çekinip köşelerine sinmiştir. Kadınların bu hali üzerine Peygamber Efendimiz tebessüm etmiştir. Hz. Ömer, Peygamber Efendimiz’e neden güldüğünü sorunca Efendimiz “*Yanımdaki kadınların hali garibime gitti, senin sesini işitince hemen örtülerine büründüler.*” Buyurdular. Hz. Ömer “*Ey Allah’ın elçisi! Onların saygısına sen daha layıksın.*” Demiş ve oradaki kadınlara “

⁹³ Ebu Davud, Taharet 94; Tirmizi, Taharet 82; Darimi, Vudu 76; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXXIII, 265 (26195).

⁹⁴ Huriye Martı, *Hadislerde Kadın*, DİB Yayınları, Ankara 2019, s.15-16.

⁹⁵ Lütfi Doğan, *Kadın Hakları Üzerine*, DİB Dergisi, C.8, S.86-87, Temmuz-Ağustos 1969, s.209

Ey nefislerinin düşmanları! Resulullah'tan değil de benden mi kaçıyorsunuz.'' Diye sormuştur. Orada bulunan kadınlar da *''Evet, çünkü sen Efendimiz'den daha sertsin''*⁹⁶ demişlerdir.⁹⁷ İlgili hâdisenin nakledildiği ve Resûlullah'ın, Hz. Ömer'le karşılaşırca şayet şeytanın yolunu değiştireceğini ifade buyurduğu Müslim'deki ilgili hadisin orijinal metni şu şekildedir:

اسْتَأْذَنَ عُمَرُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَعِنْدَهُ نِسَاءٌ مِنْ قُرَيْشٍ يُكَلِّمْنَهُ وَيَسْتَكْثِرْنَ، عَالِيَةً أَصَوَاتُهُنَّ، فَلَمَّا اسْتَأْذَنَ عُمَرُ فَمَنْ يَبْتَدِرْنَ الْحِجَابَ، فَأَذِنَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَضْحَكُ، فَقَالَ عُمَرُ: أَضْحَكَكَ اللَّهُ سِنَّكَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «عَجِبْتُ مِنْ هَؤُلَاءِ اللَّاتِي كُنَّ عِنْدِي، فَلَمَّا سَمِعْنَ صَوْتَكَ ابْتَدَرْنَ الْحِجَابَ» قَالَ عُمَرُ: فَأَنْتَ، يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحَقُّ أَنْ يَهْبَنَ، ثُمَّ قَالَ عُمَرُ: أَيَّ عَدَوَاتٍ أَنْفُسِهِنَّ أَتَهَبْتَنِي وَلَا تَهْبَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قُلْنَ: نَعَمْ، أَنْتَ أَغْظُ وَأَفْظُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ مَا لَقَيْكَ الشَّيْطَانُ قَطُّ سَالِكًا فَجًّا إِلَّا سَلَكَ فَجًّا غَيْرَ فَجِّكَ»

Bu hadiste bizim anlatmak istediğimiz, Rahmet Peygamberi (s.a.v) kadınlara nezaket, hassasiyet ile yaklaştığı için kadınlar da O'nunla kolayca iletişim kurabilmişlerdir. Hz. Peygamber devrinde kadınlar kendisinden gördükleri muamele vesilesiyle Peygamber Efendimiz'e müspet karşılık vermişlerdir. Hemen hemen hepsi İslam'ın yayılmasında büyük bir rol üstlenmişler ve hanım sahabilerin İslamiyet'e önemli hizmetleri olmuştur. Hz. Peygamber'in iman davetine ilk icabet eden eşi Hz. Hatice olmuştur. Peygamber Efendimiz'e sıkıntılı günlerinde yardımcı olmuş, O'nu bir an olsun yalnız bırakmamış, maddi ve manevi olarak hem Efendimiz'e hem Müslümanlara ciddi manada destek olmuştur.⁹⁸ Peygamber Efendimiz kadınlara olan hassasiyetini her alanda hissettirmiştir. Onun bu tavrı sayesinde ilimde, irfanda ilerlemiş, İslam'la aydınlanmış hanım sahabiler birçok kişinin de İslam'la müjdelenmesine vesile olmuştur.

⁹⁶ Buhârî, Bed'ül-halk, 11; Müslim, Fedâilü's-sahâbe, 22.

⁹⁷ Geniş bilgi için bkz. Huriye Martı, *Hadislerde Kadın*, DİB Yayınları, Ankara 2019, s.28-35

⁹⁸ İsmail Karagöz, *Kadın ve Aile Yazıları*, Ankara 2017, s.21

Çalışıp üretmek, insanlığa faydalı olmak Allah'ın tüm kullarının vazifesidir. Bu vazifeyi yerine getirirken kadın-erkek birbirlerine yardımcı olup, birbirlerini olumlu anlamda tamamlamaları gerekir. Efendimiz Medine'de birlik ve beraberliği simgeleyen bir toplum inşa etmiştir. Pek çok farklı alanda hanım sahabiler toplumsal hayata katkı sağlayarak erkek sahabelerle birlikte İslam toplumunun şekillenmesine sebep olmuşlardır.⁹⁹ Hz. Peygamber devrinde kadınlar akıllarına takılan her türlü soruyu Nebi'ye danışmak suretiyle çözmüşlerdir. İlim isteğiyle dolu olan her hanım sahabe, bilgileri doğrultusunda erkeklerle tartışacak konuma gelmiş, Allah yolunda cihaddan, her türlü etkinlik, içtimai her alanda ve özellikle de ilmi faaliyetlerde kendilerini göstermişlerdir.¹⁰⁰ Cahiliye devrinden İslam'ın öğretileri ile sıyrılan her kadın çoğu alanda kendini geliştirmiştir. Toplum faydasına olacak işlerde yer almış, edep ve haya içinde İslamiyet'in yayılması için çaba göstermişlerdir.

Kadınların İslamiyet'e olan hizmetleri, bu dinin doğduğu ilk günden itibaren başlamıştır. Hz. Peygamber ilk vahyi aldığı anda Hz. Hatice'nin tutumu ve tavrı unutulmaması gereken bir durumdur. Ayrıca ilk Müslüman olan, Allah'a teslim olan kişi de bir kadındır. Ammar b. Yasir'in annesi Hz. Sümeyye işkence sonucu İslam uğrunda şehit düşen mümine bir kadındır. İslamiyet'in ilk dönemlerinde kocasından önce eşlerinden ve ailelerinden habersiz Müslüman olan hanım sahabiler vardır.¹⁰¹

İsmi sayamayacağımız sayıda nice hanım sahabiler İslam adına çalışmış, fedakârlık etmiş, özveride bulunmuştur. Allah'ın kendilerinden razı olana kadar, İslam tüm cihana hâkim olana kadar bilinçli her Müslüman kadın bu uğurda çalışıp, çabalayacaktır. Allah katında fitneye değil, hizmete öncülük ettiğini ispatlayacaktır.

C. Eğitim Öğretim Alanında Kadın

İslamiyet'te ilim öncelikle dini öğrenmekle başlamaktadır. İslam dininin ilme verdiği önemi; sadece Müslümanlar değil, başka milletler de bilmektedir. Kadınla erkek arasında ilmin, eğitimin, öğretimin farkı yoktur. Aksine İslamiyet'te bilenler

⁹⁹ Ülfet Görgülü, *İslam Penceresinden Kadın*, İzmir 2020 s.103

¹⁰⁰ Mehmet Birekul, *Peygamber Günlerinde Kadın*, Konya 2019, s.63

¹⁰¹ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2004, s.345

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا¹⁰² ile bilmeyenler arasında bir ayrım yapılmıştır.¹⁰² *‘‘Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?’’*¹⁰³ İlim öğrenmek kadın erkek her Müslüman’a farzdır. Bu tarz hitaplara muhatap olan Müslüman kadın ve erkekler bu davanın yolcusu olmuş, bu zihniyetle de Müslüman kadınlar güç ve iffetlerinin imkân verdiği sahalarda önemli rol oynamışlardır.¹⁰⁴

Bilmeyenlerin soru sorarak öğrenmesini tavsiye eden ayet-i kerime ve benzer hadisler aslında ilmin anahtarını temsil etmektedir. Bilmeyen her kim ise soru sorarak ilim sahibi olabilmektedir. Zira İslamiyet’te ilim ve din birbirlerini tamamlayan iki önemli fonksiyon olarak görülmektedir. Bu sebeple din hayatın kendisi olunca kadın ve erkek ilim öğrenme konusunda eşit seviyede bulunmaktadır. Peygamber Efendimiz’in (s.a.v) eğitimine ayrı bir önem verdiği bir gerçektir. O devirde kadınlar beş vakit mescide gelip erkeklerle namaz kılabilirdikleri için, Peygamber’in sohbetinden de faydalanmışlardır. Onların sorularını yanıtlayabilmek için Peygamber Efendimiz haftanın bir gününü kadınlara tahsis etmiştir. Böylelikle kadınların ilmi sahada olan rolü artmıştır. Bazı zamanlar kadınlar Peygamber’in evine giderek ihtiyaç duydukları konularda O’ndan bilgiler aldıkları rivayet edilmektedir. Öyle ki kadınlar özel halleri hakkında da Peygamber’e sorular yöneltmişlerdir.

Hiz. Âişe’nin anlattığına göre Allah Resûlü’nün (s.a.v), ihtilâm olduğunu hatırlamadığı halde (çamaşırında) ıslaklık bulan adamın durumu sorulmuş ve Peygamberimiz onun hakkında “*Gusletsin*” buyurmuştu. Bunun üzerine Ümmü Süleym Validemiz: “Bunu gören kadına da gusl yapması gerekir mi? Diye sormuş Allah Resûlü (s.a.v) “*Evet çünkü kadınlar erkeklerin benzeridirler.*”¹⁰⁵ buyurmuştur. Bu hadiseyi dikkate alan Hiz. Aîşe, Ensar kadınlarını medhü sena etme bağlamında *نِعْمَ النِّسَاءُ نِسَاءُ الْأَنْصَارِ لَمْ يَكُنْ يَمْنَعُهُنَّ الْحَيَاءُ أَنْ يَتَفَقَّهْنَ فِي الدِّينِ* “*Şu ensar kadınları ne iyi kadınlardır; sıkılganlıkları (hayaları) dinlerini öğrenmelerine mâni*

¹⁰² Osman Eskicioğlu, *İslam’da Kadının Yeri*, D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.8, İzmir 1994, s.94

¹⁰³ Zümer, 39/9.

¹⁰⁴ Fahri Kayadibi, *Kadın ve Aile Yazıları*, DİB Yayınları, Ankara 2017, s.29

¹⁰⁵ Ebu Davud, Taharet, 94 (236).

olmamıştır.’’¹⁰⁶ Buyurmuştur. Yine bir gün ensardan bir kadın Hz. Peygamber’in huzuruna gelip ‘‘Ya Resulallah, kız kardeşim size bir şey sormak istiyor, fakat çekiniyor.’’ Deyince Hz. Peygamber ‘‘Soracağı şeyleri sorsun, ilim herkese farzdır.’’¹⁰⁷ Buyurmuştur. Bu örnekler gösteriyor ki ilim öğrenmek kadın erkek fark etmeden herkese zaruriyet gerektiren bir durumdur. Resulullah, kadınları aynı zamanda okuma yazma öğrenmeleri konusunda da teşvik etmiştir. Cariye olan kadınlara bile iyi bir eğitim verilmesi konusunda tavsiyeler vermiştir.¹⁰⁸ ‘‘Kadınların Hz. Peygamber’e rahatça, fakat edep sınırları içerisinde sorular yöneltmeleri ayrıca Hz. Peygamber’in onlara vaazlar yapması ya da bireysel sorularına cevap vermesi, ihtiyaç duyulduğu anlarda bir kadının kendisine namahrem olan bir erkekle de konuşabileceği anlamına gelebilmektedir.’’¹⁰⁹

Hz. Muhammed (s.a.v) devrinde kadın erkek fark etmeksizin eğitim öğretime önem verilmiştir. Bir kişiye bile bir harf öğretmenin faydalı olacağı düsturuyla hareket eden Nebi (s.a.v) ve ashabı ilmi sahada büyük hizmetlere olanak sağlamıştır. Kadınları ötelemekten, onların da öğrenmesi için çaba gösteren Hz. Peygamber, özellikle hanımlarına eğitim öğretim konusunda destek olmuştur. Nitekim Hz. Aişe öyle bir konuma gelmiştir ki sahabeler akıllarına takılan soruyu Hz. Aişe’ye yöneltip anında cevap alabilmişlerdir.

Hz. Peygamber’in devrinde kadınların öğretmenlik yaptığına rastlanmaktadır. Şifa bnt. Abdullah, Resulullah’ın hanımlarından birine öğretmenlik yapmıştır. Hz. Ömer’in kız kardeşi Fatıma dönemin nadir okuma yazma bilen kadınlarından biridir. Hz. Abbas’ın eşi Ümmül Fadl oğlu Abdullah’a İslami terbiye vererek onu yetiştirmiştir. Kur’an’ın Tercümanı olarak anılan Abdullah b. Abbas’ın ilk öğretmeni

¹⁰⁶ Müslim, Hayz, 61.

¹⁰⁷ İbn Mace, Mukaddime, 17.

¹⁰⁸ Osman Eskicioğlu, *İslam’da Kadının Yeri*, D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.8, İzmir 1994, s.94-96

¹⁰⁹ Hatice Akkaya, ‘‘Kadınların Konu Edildiği Rivayetlerde Ortaya Konan Değerlerin Eğitsel Açından İncelenmesi’’, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Muhittin Okumuşlar, Konya, 2011, s.47.

annesidir. Bu durum Asrı Saadet'te var olan kültürlü eğitimli kadınların varlığının göstergesidir.¹¹⁰

İslam'ın geldiği andan itibaren Rahmet Elçisi öğrendiklerini ashaba öğretip, onların dine hizmet etmesine vesile olmuştur. Resulullah'ın üstün gayreti sayesinde İslam'a hizmet eden alimler yetişmiştir. Hz. Muhammed Medine'de yeni bir toplum inşa ederken Mescidi Nebevi'nin bir kısmını eğitim için ayırması O'nun bu işe verdiği önemi göstermektedir.

İslam, Cahiliye devrinin kadını hiçe sayıp aşağılayan anlayışının aksine kadının eğitimine ayrı bir önem vermiştir. İslam'ın ilk emri kadın erkek bütün Müslümanları kapsamaktadır. Hem Kur'an'ı Kerim'de hem hadis-i şeriflerde İslamiyet'in eğitime verdiği önemi göstermektedir. Hz. Peygamber devrinde kadınlar erkeklerle birlikte eğitim faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Hz. Peygamber kendisine indirilen vahyi ashabına ulaştırırken kadın erkek ayrımı yapmadan toplu eğitim yapmıştır. O dönemde kadınlar erkeklerin arka saflarında yer alıp, çekinmeden sorularını sormuşlardır. Kadınların ilmi öğrenme arzuları Hz. Peygamber tarafından takdir edilmiştir. Cuma ve bayram namazları dışında cemaate iştirak eden kadınlar Hz. Nebi'nin arkasında namaz kılmışlardır. Resulullah onları mescide gelmekten men etmemiş, aksine onlara Mescidi Nebevi'nin kapılarından birini tahsis etmiştir.¹¹¹

İslamiyet karanlık gönüllere bir nur gibi inmiştir. Işık olup aydınlattığı her yolun sonu selamettir. Müslüman kadın veya erkeğe düşen bu yolda büyük gayretler sarf etmektir. İlk emre riayet edip, eğitimli, donanımlı Müslümanlar olmamız gerekmektedir. Çünkü eline kalemi alan herkes kendini bilgili sanmaktadır. Bize düşen cahilin elinden kalemi alıp bilene teslim etmektir.

Allah insanı yeryüzünde halife olarak yaratmıştır. Kadında bu halifelerden birini teşkil etmektedir. Kadın ve erkeğin zaman zaman farklı sorumlulukları olsa da Kur'an'da inanan kadın ve erkekler iman, ibadet vb. konularda birlikte

¹¹⁰ Kerim Buladı, *Din ve Sosyal Hayatta Kadın*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S.15, İstanbul 2005, s.104-105

¹¹¹ Ali Osman Ateş, *Kur'an'ın ve Sünnetin Kadına Bakışı*, Kur'an ve Kadın Sempozyumu, Ankara 2010, s.318

zikredilmektedir. Kadınlarda erkekler gibi öncelikle inanmakla yükümlüdür. Sonrasında Allah'ın kendilerine verdiği sorumluluğu yerine getirmekle mükelleftirler. İbadetlerini yerine getirip aynı zamanda ahlaki özellikleri de kendisinde bulundurması gerekir.¹¹²

Yeryüzünde halife olarak bulunan insanoğlu bu şerefli göreve layık olmalıdır. Bunun için Rabb'ine kulluk etmenin yanında takva boyutunda yaşamalıdır. Bunu sadece Allah'ın kadın kulları değil, herkes yapmalıdır. Zira ilk insan Hz. Âdem ve Hz. Havva birlikte mücadele etmiş, birlikte imtihanlara tabii olmuşlardır.

Görgülü'nün verdiği bilgiye göre Endülüslü alim İbn Hazm (ö. 456/1064) kadınların eğitimi konusunda Resulullah kadına ve erkeğe eşit şekilde gönderildiği kanaatinde olup şöyle demektedir: “Allah ve Resulü kadın ve erkeğe tek hitapla hitap etmiş, kadınları dışarıda bırakmamıştır. Emri bil maruf nehyi anil münker vazifesini yerine getirmek her ikisinin de görevidir. Dinde ilim sahibi olan hanımların sözlerini dinlemek gereklidir. Allah Resulü ilk andan itibaren kadınların eğitimine özel bir ayrıcalık tanımıştır. Kendisine indirilen Kur'an ayetlerini en yakınlarına anlattığında, Erkam'ın evindeki gizli toplantılara hanımlar da iştirak etmiştir.¹¹³ Nitekim hicretten önce Akabe'de tarihi biatlaşmada kadınlar da yer aldığı bilinmektedir. Peygamberimiz kadınların eğitim almasını, yanlış davranışlardan arınmalarını önemseydiği için onları bizzat uyarıp engellemeye çalışmıştır. “Kadını erkekten ayırmayan kuşatıcı bir dil kullanmıştır. Öyle ki Allah Resulü kadınıyla erkeğiyle yaratılış gayesinden sapan, yozlaşan bir topluma ıslah edici, hidayete erdirici olarak gönderilmiştir. Tebliğ görevini ifa ederken iki cinsi birbirinden ayırmamış, her iki muhatabın sorunlarına ayrı ayrı önem vermiştir.”¹¹⁴

Allah Resulü Medine'ye hicret ettiğinde öncelikli olarak ensar ile muhaciri kardeş ilan etmiştir. Suffa mektebinin inşası ile birlikte ensar ve muhacir Nebi'ye gelen vahye bizzat şahit olmaktadır. Kendine ev tahsis etmeden önce ümmetin refahını düşünen Hz. Peygamber mescidin bir bölümünü eğitim faaliyetleri için

¹¹² Ülfet Görgülü, *İslam Penceresinden Kadın*, İzmir 2020, s.59-60

¹¹³ Görgülü, *İslam Penceresinden Kadın*, s.61-62

¹¹⁴ Huriye Martı, *Hadislerde Kadın*, DİB Yayınları, Ankara 2019, s.79-86

ayırmıştır. Mescidi Nebevi'nin birçok fonksiyonu varken, günümüzdeki camilerin sadece namaz ibadeti için kullanılması üzücü bir durumdur. Oysa Hz. Muhammed'in sünnetini uygulayabilsek bütün camiler kadın erkek demeden herkese açık bir kurum haline gelir.

Rahmet Elçisi cahiliye toplumundan her çağa, her nesile örnek olacak bir İslam toplumu oluşturmak istemiştir. Kadın, erkek, genç, yaşlı, çocuk her kesimin Nebevi eğitimden faydalanmasını sağlamıştır. Kadınların eğitimi konusunda hassasiyet gösteren Hz. Peygamber *‘Hanımlarınız mescide gelmek için izin isterlerse onlara engel olmayın.’*¹¹⁵ Diye buyurmuştur. Mescidi Nebevi o günlerde sadece namaz kılınan bir yer olmayıp aynı zamanda bir ilim yuvası olarak da kullanılmıştır. Bu yuvadan kadın erkek herkesin faydalanmasını isteyen Allah Resulü bu yönde uygulamalar yapıp, ashabını da yönlendirmiştir.¹¹⁶

İslamiyet'in ilk devirlerindeki kadınların eğitim ve kültür hizmetlerindeki etkileri daha sonraki devirlerde aynı şekilde devam etmemiştir. Çeşitli sosyal ve siyasi sebeplerinde etkisiyle kesintiye uğramıştır. Böylece kadınların eğitiminde ileriye gitmek yerine hızla geriye gidilmiş, dinimizin tasvip etmeyeceği noktalara gerilemiştir.¹¹⁷ Kadınların eğitimi günümüzde ve daha önceki asırlarda da büyük önem teşkil etmektedir. Kadının cahil olarak kalması gelecek nesillerin yeşermesini engelleyecektir. Evlat yetiştiren her hanım eğitilmiş ve kültürlü olursa ahlaklı, imanlı, bilgili nesiller yetişir.¹¹⁸ Fakat unutulmaması gereken gerçek; ilim her şeyden önce Allah rızası için öğrenilmeli ve öğretilmelidir. Müslüman ebeveynlere düşen kız ya da erkek çocuklarını ilim yolculuğuna gönderirken kimseye muhtaç olmasın diye değil okuyup kendini, Rabb'ini bilsin, halife olarak gönderildiğinin farkına varsın, dünyada iyi olup ahiretinin güzel olmasına sebep olsun düsturuyla eğitilmelidir.¹¹⁹

¹¹⁵ Müslim, Salat, 137; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, X, 368 (6252).

¹¹⁶ Ülfet Görgülü, *İslam Penceresinden Kadın*, İzmir 2020, s.63-64

¹¹⁷ Görgülü, *İslam Penceresinden Kadın*, s.72

¹¹⁸ Huriye Martı, *Hadislerde Kadın*, DİB Yayınları, Ankara 2019, s.87

¹¹⁹ Görgülü, *İslam Penceresinden Kadın*, s.74

D. Aile Hayatında Kadın

Erkek ile kadının meşru evliliği sonucu oluşan birliğe aile denmektedir. Aile farklı sebeplerle tarih boyunca ya daralmalar ya da genişlemeler göstermiştir. İslamiyet kendi mensuplarının kuracağı yuvayı birtakım ilkelere bağlamıştır. Çünkü aile toplumun temelini oluşturmakta, her fertte ailenin verdiği terbiyeden geçmektedir.¹²⁰

Aile müessesesi ne kadar güçlü olursa, aile bağları da o kadar kuvvetli olmaktadır. Aile içindeki birlik ve beraberlik sağlam olduğu vakit, aile arasındaki pürüzler birlikte halledilmektedir. Anne ve babanın evladına aşladığı ilk eğitim verimli olursa ahlaklı bireyler yetişir. Çocukların eğitimi konusunda anne ve babaya ayrı ayrı görev düşerken annenin çocukların eğitiminde yeri ve önemi daha etkilidir.

Kadın; anne, eş ve ailenin bir üyesi olup, aile içinde birtakım sorumluluklar üstlenmektedir. Eş seçerken erkekler gibi aynı hakka sahip olan kadınlar da serbest bir şekilde eş seçebilmektedir. Birbirleriyle eş olan kadın ve erkek karşılıklı huzur ve sükunetin kaynağını temsil etmektedirler. Aile toplumun temelini oluşturduğu için toplum ve aile arasında kuvvetli bir bağ bulunmaktadır.¹²¹

Evliliğin gerçekleşip kadın ve erkeğin eş olması ailenin kurulduğu anlamına gelmektedir. Kadına ve erkeğe ayrı ayrı görevlerin verildiği evlilikte erkek evin reisi olarak görülmektedir. Erkeğin kadından üstün olması da buradan gelmektedir. Erkek kadınla fitraten aynı olmayıp bir olay karşısında erkek ile kadının verdiği tepkiler farklı olmaktadır. Erkeğin kadından üstün olması; erkeğin kadına göre daha sert mizaçlı olmasından kaynaklanmaktadır. Kadın ne kadar hassas, duygusal, narin ise erkekte bir o kadar zıt özellikler sergileyebilmektedir. İşte bu nedenle ailenin reisi olma görevi erkeğe düşmekte, kadın ise yuvayı merhametiyle ayakta tutmaktadır. Kur'an ve sünnette üstünlüğün yalnız takvada olduğu vurgulanırken, aile içerisinde kadının ve erkeğin görevlerini açıklamaktadır. Birbirlerine örtü olarak nitelenen

¹²⁰ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul 2015, s.125

¹²¹ Osman Eskiçioğlu, *İslam'da Kadının Yeri*, D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.8, İzmir 1994, s.109-110

kadın ve erkek birbirlerinin kusurlarını açığa çıkaran değil kusurları örtüp birbirlerine sükûnet kaynağı olmaları gerekmektedir.

Kadın ve erkek toplumda huzur ve sükuneti sağlayabilmek için birlikte mücadele etmelidir. Kadının toplumda kötülüklerin yok olması, adaletsizliğin ortadan kalkması için toplumsal hayatta önemli bir yeri vardır. Kur'an'ı Kerim, kadına toplumun refahını sağlamada önemli yetkiler vermiştir.

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ أُولَئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Mümin erkeklerle mümin kadınlar da birbirlerinin dostlarıdır. Onlar iyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar, namazı dosdoğru kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve Resulü'ne itaat ederler. İşte onlara Allah rahmet edecektir. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”¹²² Buyuran Allah Teala kadının da erkek kadar toplumdaki önemli konumuna değinmiş, kadın ve erkeğin birlikte hareket etmeleri gerektiğini vurgulamıştır.¹²³

İnsan neslinin devam edebilmesi, nesebin muhafazası ve sağlıklı toplumların oluşmasında en önemli faktör ailedir. Ailenin sağlam temeller üzerine bina edilmesi, öncelikle meşru bir evlilikle mümkün olmaktadır. Gayri meşru bir ilişkiyle iki cinsin bir araya gelmesi dinimizde haram kılınmıştır. İslam dininin zina, fuhuş tarzı iffetsizlikleri haram kılması, kadının şahsına verdiği değeri göstermektedir.¹²⁴ İslam dininde aileye son derece önem verilmekte, insanlığın temelini oluşturduğu kabul edilmektedir. Medeniyetlerin oluşmasında yapıcı bir kuvvet olarak görülmektedir. Bu nedenle İslam dini ailenin sağlam temeller üzerine kurulması için çaba göstermiştir. İslam öncesi devirdeki aile kavramı tamamen yıkılmış, dinen gerekli bir kurum olarak görülen yepyeni bir aile kurulmuştur.¹²⁵

¹²² Tevbe, 9/71.

¹²³ Kerim Buladı, *Din ve Sosyal Hayatta Kadın*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S.15, İstanbul 2005, s.78-79

¹²⁴ Hüseyin Çelik, *İslam'da Kadın, Aile ve Aile Sorunları*, Mayıs 2014, s.49

¹²⁵ Mehmet Birekul, *Peygamber Günlerinde Kadın*, Konya 2019, s.142

İslam dini aile kurumunu önemsediği için, bu kurumu cahiliye adetlerinden tamamen arındırmıştır. Sadece bir erkekle kadının fiziki birlikteliğinden meydana gelmeyip, ailenin kurulmasıyla insanlar arası ilişkilerin de kuvvetlendiği bir gerçektir. İşte İslamiyet evlilik dışı ilişkileri kınayıp hem ailenin önemini hem kadının değerini ispatlamıştır.

Anne olmak; insan yetiştirmektir. Annelik, babalığa göre biraz daha önde gelen bir vasıftır. Anneler, evlatlarının ilk öğretmenleri olmakla birlikte, onların sığındığı bir limandır. Pek çok şeyi kendisinden öğrendiğimiz annelerimizin hayır duasını alıp, onların rızalarını kazanmamız gerekir. Zira anne babayı razı ederek Allah'ın da rızasını kazanmış oluruz.¹²⁶ Aile hayatında kadın hem eştir hem annedir hem evlattır. Bütün değerli vasıfları bünyesinde barındıran kadına bunlar statü kazandırmaktadır. Kadın bazı zamanlarda birden fazla roller üstlenmekte ve bu roller sahip olduğu hak ve sorumluluklar bakımından kadının aile içindeki konumunun önemini ifade etmektedir. Hz. Peygamber'in veda hutbesinde **فَاتَّقُوا اللَّهَ فِي النِّسَاءِ، فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللَّهِ، وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللَّهِ** *'Kadınlar hakkında Allah'tan korkun. Çünkü siz, onları Allah'ın emaneti olarak aldınız ve Allah'ın adını anarak (nikah kıyıp) kendinize helal kıydınız.'*¹²⁷ Şeklindeki yaptığı uyarı, kadınların değerli olduğuna ve onlara gösterilmesi gereken özeni açıklar niteliktedir. Peygamber'in uyarısına binaen, erkeklerin eşleri üzerinde mülkiyet hakkına değil onların emanet olduğu hatırlatılmalı ve bu bilinç zihinlere yerleştirilmelidir. Öyle ki kadın hangi konuma sahip olursa olsun Rahmet Elçisi'nin katında değerlidir. Doğumu bile utanç kaynağı görülürken, Cennet'in kendisiyle hak edildiği vurgulanmış, dünyada sunulan bir Cennet nimeti olarak övülmüştür.¹²⁸

Allah'ın kadın kullarının yürüttüğü her görev toplum adına önem arz etmektedir. Gerek anneliği gerek hanımlığı gerek evlatlığı ile türlü sorumluluklara sahip olan kadın üzerindeki vasıflarla değerine değer katmıştır. İslam'dan önce hiçbir vasfı bulunmayan kadın İslam'la sahip olduğu değeri geri kazanmakla birlikte aynı

¹²⁶ Ali Akpınar, *Kadın ve Aile Yazıları*, DİB Yayınları, Ankara 2017, s.74

¹²⁷ Müslim, Hac, 147; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, XXXIV, 300 (20695).

¹²⁸ Ülfet Görgülü, *İslam Penceresinden Kadın*, İzmir 2020, s.87-96

zamanda insanlık adına ne derece önemli olduğunu göstermiştir. Kadının insanlık adına, din adına yaptığı hizmetleri saymakla bitmeyecek çoklukta olup, sadece annelerin hakkını ödemek için büyük gayret sarf edilmelidir.

Ailenin özünü (hars) anne temsil etmektedir. Toplumsal mirasın gelecek nesillere aktarılmasında ailenin önemi bununla beraber de annenin katkısı çok büyüktür.¹²⁹ Ailede kadın, kocasının karşısında bağımsız bir kişiliğe sahip olup aynı zamanda ekonomik alanda da bağımsızdır. Hz. Peygamber kadınları erkeklerin mülkiyetindeki bir mal ve köle gibi görmeyip, ikisini de aynı haklara sahip kimseler olarak kabul etmiştir.¹³⁰

Hz. Peygamber'in eşler arasında belirlediği ince çizgi hiçbir zaman kadını aşağılayan türde olmamıştır. Evliliklerini incelediğimizde, eşleri ile olan diyaloglarına baktığımızda; Hz. Muhammed'in öğretilerinde kadının fitneye değil, daha hayırlı şeylere sebebiyet verdiğine tanıklık etmiş oluruz. Asrı Saadet ile günümüzü kıyasladığımızda şimdilerde kadının fitneye sebebiyet verebileceği daha olası bir ihtimaldir. Bu nedenle bizim bir an evvel Hz. Peygamber'in öğretilerinden dersler çıkarıp, o devirde kadınlar nasılmış, erkekler nasılmış, toplumsal hayatta kadının ve erkeğin rolünü incelememiz gerekir. Unutulmamalıdır ki; Hz. Peygamber devri her çağa, her zamana, her ana örnek teşkil edebilecek niteliktedir.

E. İçtimai Hayatta Kadın

İslam dini kadının toplumsal hayatta yer almasına, ekonomik faaliyetlerde rol almasına olanak sunmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v) kadının haklarının elinden alınmasına her zaman karşı çıkmıştır. Kadın da erkekler gibi meslek sahibi olabilir, ticaret yapabilir, malında ve kazandığında istediği yönde harcama yapabilmektedir. Yine Hz. Peygamber devrinde kadınlar çalışma hayatında aktif olarak rol almışlardır. Ebelik, hekimlik, terzilik, dericilik, berberlik, attarlık, ip imalatı, dokumacılık, tarım işçiliği ve çobanlık gibi mecralarda çalışan kadınlara rastlanılmaktadır.¹³¹

¹²⁹ Semra Demirkıran, *Kadın ve Aile Yazıları*, DİB Yayınları, Ankara 2017, s.187

¹³⁰ İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, Ankara 2004, s.321

¹³¹ Ali Osman Ateş, *Kur'an'ın ve Sünnetin Kadına Bakışı*, Kur'an ve Kadın Sempozyumu, Ankara 2010, s.319-320

Kadınlar Hz. Peygamber devrinde birçok alanda icraat göstermişlerdir. Kadınların dine hizmet anlamında yardımları olduğu gibi aynı zamanda eşlerinin de daima yardımcıları olmuştur. Böylelikle kadınlar Hz. Peygamber'in nazarında övgüye layık hale gelmiştir.

Resulullah (s.a.v) devrinde kadınlar sosyal hayatın merkezinde yer almaktadır. Kamusal alanlarda hizmette bulunduklarına rastlanılmaktadır. Alım satım akidlerinde bulunan kadınlara, Resulullah tarafından herhangi bir kısıtlama gelmemiştir. Aksine, Hz. Peygamber kadınlara ticaret yapmayı, metodunu ve kurallarını öğretmiştir. Ticarete açık sözlü olmaları gerektiğini, alıp sattıkları malların fiyatlarının net olmasını tembih etmiştir. Hz. Peygamber devrinde kadınların sosyal hayatın içinde olduklarına dair birçok olay vardır. Kadınlar o kadar sosyal hale gelmişlerdir ki Resulullah (s.a.v) Cuma günü hutbe okuyacağı zaman oturacağı minderi düşünecek kadar ileri görüşlü kadınlar bulunmaktadır. *'Ey Allah'ın Resülü! Marangoz bir oğlum var, sana üzerine oturacağın bir şey yapsak olmaz mı?'*¹³² diyebilecek kadar sosyal hayatın her bölümünü kuşatacak seviyeye gelmişlerdir.¹³³ Nitekim konuyla alakalı sahabi Sehl b. Sa'd es-Sâidî'nin naklettiği bir rivayette Ensar'dan bir hanımın, oğlundan Resûlullah'ın insanlara hitap edeceği sırada bir minber yapmasını istediği ve onun da Tarfâ (Aşırı sıcak ve kuraklığa dayanıklı olması sebebiyle dalları ve gövdesi çok sert yapıda ılgın/tamarix) denilen ağaç türünden ilk minberi yaptığı bilinmektedir.¹³⁴

İslamiyet'in ekonomik düzeninde kadın da yer almaktadır. Kendisine mülkiyet, miras vb. hakların tanınması ile kadını ekonomik hayatta etkin hale getirmiştir.¹³⁵ Kadın içerisinde bulunduğu topluma maddi anlamda katkıda bulunmuş, ekonomik gidişatın belirlenmesinde de etkili olmuştur. Tarım toplumlarında etkin rol oynayan

¹³² Buhari, Salat, 64; Cumua, 26; Nesai, Mesacid, 45. Ayrıca bkz: M. Asım Köksal, İslam Tarihi, Köksal Yayıncılık: 7/169-170.

¹³³ Kerim Buladı, *Din ve Sosyal Hayatta Kadın*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S.15, İstanbul 2005, s.99-107

¹³⁴ Buhari, Cumua, 26; Buyu', 32; Ebu Davud, Salat, 215; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsne'd*, XXXVII, 512 (22871). Muhakkik Şuayb el-Arnâûd'a göre hadis, Müslim'in şartına uymakta olup isnadı sahihtir.

¹³⁵ Osman Eskicioğlu, *İslam'da Kadının Yeri*, D.E.Ü İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.8, İzmir 1994, s.105

kadın, gelişmiş sanayi toplumunda da faaliyetlerde bulunmuştur. İslam toplumunda kadın ekonomik hayatın içinde yer almış, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeye gayret etmiştir. Ekonomik faaliyetlerde engellenmemiş, onların ulvi görevlerini etkileyecek işlerin onlara verilmesinden de kaçınılmıştır.¹³⁶ Kadına ekonomik anlamda haklar verilmiş, onların çalışmasına engel olunmamıştır. Her kadının aktif olduğu bir iş bölümü bulunurken, kadınlar ekonomiye katkı sağlamışlardır.

Kadının fiziki bakımdan daha hassas, narin olduğu bir gerçektir. Bazı ağır işler yerine, el becerisi gerektiren işlerde erkeklerden daha becerikli olmaktadırlar. Hz. Peygamber devrinde de kadınlar genellikle el becerisi gerektiren işlerde faaliyet göstermişlerdir. Bununla birlikte tıbbi alanda hizmet veren kadınların olduğu gibi dadılık ve süt annelik yapan kadınlar da bulunmaktadır. Savaşlarda da etkin rol oynayan kadınlara rastlanmaktadır. Yaralıları tedavi eden, hasta bakıcılığı yapan, orduya yiyecek ve su taşıyan, vuruşmaya katılan kadınlarda vardır.¹³⁷

Kadınların yeri geldiğinde savaşlarda bile etkin rol oynadığı görülmektedir. Savaş deyince önce akla vuruşmak gelmektedir. Fakat Peygamber devrinde savaşa giden askerlere altınlarını bozdurarak maddi yardımda bulunan kadınlarda bulunmaktadır. Gerek çalışma hayatı gerek savaşlarda faaliyet gösteren kadınlar her zaman öncelikle Allah'ın rızasını gözeterek hareket etmiştir.

Hz. Peygamber devri ile bugün ki toplumsal yapı arasındaki fark göz ardı edilmemelidir. O gün ki kamusal alan ile bugün ki kamusal alan arasında büyük farklar bulunmaktadır. İki devrin mukayesesi konunun anlaşılması için bir zarurettir. İslam'ın hoş karşılamadığı her türlü davranışın var olduğu ve mahremiyet sınırlarının hiçe sayıldığı bir ortam ile Asrı Saadet ortamı aynı kategoride yer alamaz. O gün kamu alanında hizmet veren kadınlarla bugünkü kadınların konumu aynı değildir.¹³⁸

¹³⁶ Mehmet Birekul, *Peygamber Günlerinde Kadın*, Konya 2019, s.68-85

¹³⁷ Rıza Savaş, *İslam'ın İlk Asrında Kadın*, İstanbul 2017, s.196-205

¹³⁸ Kerim Buladı, *Din ve Sosyal Hayatta Kadın*, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S.15, İstanbul 2005, s.107

Kadının kişiliğini koruyan, fitratına aykırı olmayan, hayırlı bir yolda gelişmesine yönelik tedbirler alınmalıdır. Bu sorumluluk aileye, din görevlisine, eğitimciye, aydına, toplumun her kesimine aittir. İnsanın mükemmel olduğu bir toplumda, kadının çalışma alanı kendiliğinden belirecektir.¹³⁹

Kadın fitratına uygun, mahremiyetin gerektirdiği hassas çizginin ilerisine geçmeden kendine uygun alanlarda çalışabilir. Fakat günümüzde kadının her alanda boy göstermesi mahremiyet sınırlarının aşıldığı anlamına gelmektedir. Buna imkân veren, ortam hazırlayan her iş kadın için uygun değildir. İslam kadının çalışmasına müsaade etmiyor kanısı yerine kadının öncelikli işi evinin komutanı olmak sonra fitratına uygun edebi ve hayayı terk etmeden çalışabilir cümlesi daha doğru olacaktır.

¹³⁹ Ali Osman Koçkuzu, *Toplumumuzda Kadını Çalışmaya İten Sebepler ve Bunun Sonuçları*, İslami İlimler Araştırma Vakfı Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İstanbul 2005, s.325.

SONUÇ

Fitne kelimesi yaygın kullanım itibariyle deneme, imtihan, karışıklık anlamlarına gelmektedir. Kur'an'ı Kerim'de ve hadislerde geçen fitne kelimesi genellikle menfi anlamlarda kullanılmaktadır. Dolayısıyla kelimenin özünde olumsuz anlamlar içerdiği için kötülüğe sevk eden bir yönü bulunmakta, bu nedenle "fitne" kavramının yerinde kullanılması ve dikkatli olunması gerekmektedir.

Kadının fitne unsuru olup olmadığı İslam öncesi yıllara dayanan tartışma konusudur. İslamiyet'ten önce ve diğer semavi dinlerde şeytanla bağdaştırılan, uğursuz olarak görülen, ilk günahın aslını teşkil eden kadının bütün hakları elinden alınmıştır. Asırlar boyu haklarından mahrum edilen, insan muamelesi görmeyen kadın İslamiyet'le birlikte sahip olduğu hakları geri kazanmıştır. İslamiyet'ten önce utanç kaynağı olarak görülen kız çocukları, tevhidin gelişi ve Nebi'nin (s.a.v) kutlu çağrısı sayesinde kaybettiği onuru yeniden kazanmıştır.

Kadın ve fitne kelimelerini birlikte ihtiva eden hadisler incelendiğinde, Hz. Peygamber'in erkekleri kadınlar konusunda uyardığı görülmektedir. Her iki kavramı bir arada ele alan hadislerde kadın, fitne unsuru ve suçlusu gösterilmek amacıyla söylenmemiş bilakis kadın v erkeğin yaratılışlarındaki hassasiyete dikkat çekilmiştir. Bu denge göz ardı edilirse gerek kadın gerekse erkeğin -birbirleri hakkında- imtihan vesilesi olacağına vurgu yapılmıştır. Bu sebeple Ashabını kadınlar konusunda uyaran Hz. Peygamber'in (s.a.v); kadınları dışlayan, Hristiyanlık ile Yahudilikte olduğu gibi onları suçlayan kavli, fiilî ve takrîrî bir uygulaması olmamıştır.

Kadının eğitim ve günlük hayatın içine katılması bağlamında yer alması, Asrı Saadet'te elbette mümkün olmuştur. Hz. Peygamber devrinde kadının içinde bulunduğu sahaları incelerken ulaştığımız sonuç göstermiştir ki Hz. Peygamber (s.a.v) ile kadınların diyalogu ne kadar iyi ise kadınların ahvali o kadar kemal bulmuştur. Böylece kadın toplumun ıstık tutan aynası olmuş, Hz. Peygamber (s.a.v) ise onların yaratılışlarına en uygun şekilde yorulmadan, bıkmadan, usanmadan ümmetine en güzel örnek olmuştur. Kadınlar da mahremiyetin ince çizgisini her

zaman korumuşlar, buna uygun olarak Peygamber Efendimiz'le (s.a.v) en güzel şekilde iletişim kurmuşlar, sosyal ve içtimai alanda çeşitli görevler almışlardır. Pek çok alanda İslam'ın yayılmasına katkıda bulunmuşlardır.

Günümüz şartları ile Hz. Peygamber devrinin şartlarını mukayese etmek elbette bir değildir. Asr-ı Saâdet'in sade yaşantısı ile Hz. Peygamber sonrası tarihi süreçteki gelişmeler ve günümüz sosyal hayatı oldukça farklı olmuştur. İncelediğimiz hadislerden elde ettiğimiz sonuç; günümüzde kadınların, rol alacakları sahaları fitratlarına uygun seçmeleri ve Resûlullah'ın hayat tarzını esas almaları gerektiği şeklindedir. Ancak bu sorumluluk sadece kadınlara ait değildir. Onlar kadar erkekler de Efendimizin (s.a.v) hayat tarzını en temel ilke kabul etmeleri icap etmektedir.

Değişen dünya şartlarında farklı ideolojilerin İslam toplumu üzerinde ısrarla kurguladıkları kadın erkek ayrımcılığından ziyade Kur'an ve Sünnet'in temel ilkelerine bağlanmak kadın ve erkeğin asıl gayesi olmalıdır. Zira İslam dini hassasiyetini gösteren hiçbir kadın, yaşadığı toplum içinde fitne unsuru değildir. Fitne ile sadece kadınları bağdaştırmak yanlış bir olgudur. Ahlaki özelliklere sahip her kadın ve erkek, toplum içinde mahremiyet sınırları çerçevesinde hareket etmelidir. Hz. Peygamber (s.a.v) bu konuda en güzel örnektir.

KAYNAKÇA

- ACLÛNÎ, İsmâil b. Muhammed (ö. 1162/1749), Keşfü'l-hafâ' ve müzîlü'l-ilbâs 'amme'stehere mine'l-eḥâdîṣ 'alâ elsineti'n-nâs, thk. Abdulhamid Yusuf b. Hindâvî, I-II, el-Mektebetü'l-Asriyye, 1420/2000, 1. Baskı.
- AHMED B. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed (ö. 241/855), el-Müsned, thk. Şuayb el-Arnâûd, Müessetü'r-Risâle, Beyrut, 1421/2001, 1. Baskı.
- AKDEMİR, Salih, "Tarih Boyunca ve Kur'an'ı Kerim'de Kadın", İslami Araştırmalar, C.10, S.4,1997
- AKGÜN, Hüseyin, "Kadının Kaburga Kemiğinden Yaratılması Meselesi", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C.19, S.2, 2019.
- AKKAYA, HATİCE, "Kadınların Konu Edildiği Rivayetlerde Ortaya Konan Değerlerin Eğitsel Açidan İncelenmesi", Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Muhittin Okumuşlar, Konya, 2011.
- AKPINAR, Ali, "Kadın ve Aile Yazıları", Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2017
- AKPINAR, Ali, "Kur'an'a Muhatap Olma Açısından Kadın", EskiYeni, 2009
- AKTAŞ, Cihan, "Kadının Toplumsallaşması ve Fitne", Ekim, 1991
- AKTAŞ, Emel, "Cahiliyye'de ve İslam'da Kadının Durumu", Mehir Dergisi, 1998
- ALTINTAŞ, Ramazan, "Cahiliye Arap Toplumunda Kadın", Diyanet İlmi Dergi, Cilt XXXVII, Sayı:1, s. 61-86, 2001.
- ATEŞ, Ali Osman, "Kur'an'ın ve Sünnetin Kadına Bakışı", Kur'an ve Kadın Sempozyumu, Ankara, 2010
- ATEŞ, Ali Osman, Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın, İstanbul, 2015

- AYNÎ, Ebû Muhammed Bedrüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsâ (ö. 855/1451), Umdetul Kari Şerhu Sahihi'l-Buhari, Daru İhyai't-Turasil Arabî, Beyrut, 1431.
- BAYRAKTUTAR, Muammer, ‘‘Hz. Peygamber’in Ahlakında Kadınlara Muamele ve Kadın Tasavvuru’’, Kadın ve Aile Üzerine Tartışmalar, Aralık, 2018
- BİREKUL, Mehmet, ‘‘Peygamber Günlerinde Kadın’’, Konya, 2019
- BUHARÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail (ö. 256/870), el-Câmiu’s-Sahih, Tahkik: Muhammed b. Zübeyr b. Nasır en Nasır, Daru Tavgin Necat, 1422
- BULADI, Kerim, ‘‘Din ve Sosyal Hayatta Kadın’’, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, S.15, İstanbul, 2005
- ÇAĞRICI, Mustafa, ‘‘Fitne’’, DİA, C.13, İstanbul, 1996
- ÇAKIN, Kâmil, ‘‘Geleneksel İslam Kültüründe Kadının Fitne Olarak Algılanması’’, Dini Araştırmalar, Kadın Özel Sayısı, 2016
- ÇAKIN, Kâmil, ‘‘Kadınlar ile İlgili Bir Hadis ve Değerlendirilmesi, Dini Araştırmalar, C.1, S.1, Ankara, 1998
- ÇELİK, Ali, ‘‘Hz. Peygamber’in Hadislerinde Fitne Kavramı ve Sebepleri’’, Diyanet Dergisi, Ankara, 1989
- ÇELİK, Hüseyin, ‘‘İslam’da Kadın’’, Aile ve Aile Sorunları, Mayıs, 2014
- DEMİR, Fahri, ‘‘İslam ve Kadın’’, Diyanet İlmi Dergi, cilt: XXX, sayı: 3, s. 3-14, 1994.
- DEMİRKIRAN, Semra, ‘‘Kadın ve Aile Yazıları’’, Diyanet İşleri Başkanlığı, Ankara, 2017
- DEYLEMÎ, Ebû Şücâ’ Şîrûye b. Şehredâr b. Şîrûye (ö. 509/1115), el-Firdevs bi me’sûri’l-hitâb, thk. es-Saîd b. Besyûnî Zağlûl, Dâru’l-kütûbi’l-ilmiyye, I-V, Beyrut, 1406/1986, 1. Baskı.
- DOĞAN, İshak, ‘‘Erkeğin Kadından Üstünlüğü Meselesine Genel Bir Bakış’’, Mehîr (Dört Aylık İlmî ve Hakemli Dergi), Sayı: 1, s. 41-48, Konya, 1997.

DOĞAN, Lütfi, “Kadın Hakları Üzerine”, Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, C.8, S.86-8-7 Temmuz-Ağustos, 1969

DÖNDÜREN, Hamdi, Delilleriyle Aile İlmihali, İstanbul, 2015

EBUL KASIM, Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd el-Belhî el-Kâ‘bî, Kabûlu’l-Ahbar ve Marifetu’r-Rical, Tahkik: Ebu Amr Hüseyin b. Ömer b. Abdirrahman, Darul Kitabi’l İlmiyye, I-II, Beyrut, 1421/2000.

ERDEMLİ AVCI, Kadriye, “Hz. Peygamber’in Kadına Verdiği Değer”

EREN, Mehmet, “Hz. Muhammed’in Sünnetinde Kadına Verilen Değer”, İslami İlimler Dergisi Yayınları, S.2, Aralık, 2007

ERUL, Bünyamin, Hz. Aişe’nin Sahabeye Yönelttiği Eleştiriler, Ankara, 2010

ESKİCİOĞLU, Osman, “İslam’da Kadının Yeri”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.8, İzmir, 1994

GÖRGÜLÜ, Ülfet (edt.), İslam Penceresinden Kadın, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Şubat, 2020

GÖRMEZ, Mehmet, Kadın ve Aile Yazıları, Ankara, 2017

GÜNALTAY, Şemseddin, “İslam’dan Önce Araplar Arasında Kadının Durumu, Aile ve Türlü Nikah Şekilleri”, hazırlayan: Cem Zorlu, Marife: Dini Araştırmalar Dergisi [Bilimsel Birikim], cilt: I, sayı: 3, s. 189-199, 2002.

HARMAN, Ömer Faruk, “Kadın”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.24, İstanbul, 2001

<https://al-maktaba.org>

<https://dergi.diyanet.gov.tr>

İBN MACE, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el Kazvini (ö. 273/887), es-Sünen, Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbaki, Dâr-u İhyai’t-türâsi’l-Arabi

KARA, Seyfullah, “Tarihi Süreç, Kur’an ve Hz. Peygamber Açısından Kadın”, EKEV Akademi Dergisi - Sosyal Bilimler - cilt: I, sayı: 3, s. 261-280, 1998.

KARAGÖZ, İsmail, Kadın ve Aile Yazıları, Ankara, 2017

- KAYADİBİ, Fahri, Kadın ve Aile Yazıları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2017
- KESKİN, Hasan, Kur'an'da Fitne Kavramı, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2003
- KOÇKUZU, Ali Osman, "Toplumumuzda Kadını Çalışmaya İten Sebepler ve Bunun Sonuçları", İslami İlimler Araştırma Vakfı Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi, İstanbul, 2005
- KÖKSAL, M. Asım, Peygamberler Tarihi, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2004
- KURTUBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr (ö. 671/1273), el-Câmi' li ahkâmî'l-Kurân, thk. Ahmed el-Berdûnî, Dârul-kütübî'l-Mısriyye, I-X (Mücellled) Kahire, 1384/1964, 2. Baskı.
- MARTI, Huriye, "Kadın Konusunda Resulullah'a Nisbet Edilen Uydurma Hadisler", Mehir, 1998.
- MARTI, Huriye, "Olumsuz Kadın Algısının Uydurma Rivayetlerdeki İzleri", Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, S.3, 2009
- MARTI, Huriye, "Resulullah'ın Dilinden Kadının Aile İçindeki Konumu", Mehir, 1999.
- MARTI, Huriye, Hadislerle Kadın, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2019
- MÜSLİM, Ebul Hüseyin Müslim b. Haccac el-Kuşeyri (ö. 261/875), el-Câmiu's-Sahih, Tahkik: Muhammed Fuad Abdulbaki, Daru İhyait Turasil Arabi, I-V, Beyrut, trs.
- NESAİ, Ebu Abdirrahman Ahmed b. Şuayb (ö. 303/915), es-Sünen, Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslamiyye, I-IX, thk: Abdulfettah Ebu Gudde, Halep, 1406/1986.
- NEVEVÎ, Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî (ö. 676/1277), Riyazu's Salihin (Peygamberimiz'den Hayat Ölçüleri), Çev: M. Yaşar Kandemir, İ. Lütü Çakan, Raşit Küçük, Erkam Yayınları, I-VIII, İstanbul, 2013.

- OKUMUŞ, Ejder, Kadın ve Aile Yazıları, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2017.
- ÖZDEMİR, Ahmet, ‘‘Muhammed Esed’in Kur’an Mesajında Fitne Kavramına Yaklaşımı’’, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
- ÖZEK, Ali, Kur’an’da Kadın ve Kadın Hakları, İstanbul, 2014.
- ÖZER, Rahmi, ‘‘İslam’da Kadın’’, Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi], 1967, cilt: VI, sayı: 4-5, s. 104-106.
- RAZÎ, FAHREDDİN, Ebû Abdillâh Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin (ö. 606/1210), Mefâtihu’l-gayb, Dâru ihyâi’türasi’la-arabî, 1420, 3. Baskı.
- SAĞLAM, Hadi, Kadınların Sosyal İçerikli İbadetleri ve Şahitliği, İstanbul, 2013
- SAĞLAM, İbrahim, ‘‘Uğursuzluk Üç Şeydedir’’ Rivayetinin İsnad ve Metin Yönünden Tahlili’’, Kırıkkale İslami İlimler Fakültesi Dergisi, S.3, 2017.
- SARIÇAM, İbrahim, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, Ankara, 2004.
- SAVAŞ, Rıza, ‘‘İslam’ın İlk Asrında Kadın’’, İstanbul, 2017.
- TABERÎ, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (ö. 310/923), Câmiu’l-beyân fî te’vili’l-Kurân, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Müessesetü’r-risale, I-XXIV, Beyrut, 1420/2000, 1. Baskı.
- TAHÂVÎ, Ebû Ca’fer Ahmed b. Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısırî (ö. 321/933), Şerh-u Müşkili’l-âsâr, thk. Şuayb, el-Arnâûd, Müessesetü’r-Risâle, I-XV, Beyrut, 1415/1994, 1. Baskı.
- TİRMİZÎ, Ebu İsa Muhammed b. İsa (ö. 279/892), es-Sünen, Tahkik: Ahmed Muhammed Şakir, Mısır Matbaatü Mustafa el Babi el Halebi, 1975
- TOKER, İhsan, ‘‘Kadınların Peygamber Algısı, Müslüman Kadınlar ve Hz. Muhammed’’, Usul İslam Araştırmaları, S.7, Ocak- Haziran, 2007
- TUKSAL ŞEFKATLİ, Hidayet, Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri, Ankara, Nisan, 2012

YILMAZ, Fatih Mehmet, ‘‘Namaz Kılanın Önünden Çeşitli Varlıkların Geçmesine Dair Rivayetlerin Sened ve Metin Yönünden Değerlendirilmesi’’, şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi, C.10, S.4, 2018

